

6TÜSTÖ: KURDI CSILLA
6TÜSTÉS WEDEI

TART.: KOPPÁNYVÖLGYI LAKODALMI
SOKASOK

79 lap, 39 fotó

FŐLORDANI MUTATÓ: KOPPÁNYVÖLGYE

SÁKIMUTATÓ: XIX . A

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LEITAKONAS

ÁTVEVETVE A NA-123/84 - en TETEHE ALÖL.

SZAKDOLGOZAT

KURDI CSILLA

KOPPÁNY-VÖLGYI LAKODALMI SZOKÁSOK

SZAKDOLGOZAT

Bíráló tanár:

Dr. Gimesi Mihályné

Készítette:

Kurdi Csilla

111/3.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	2	Oldal
I. A LAKODALMI SZOKÁSOKKAL FOGLALKOZÓ JELENTŐSEBB SZAKIRODALOM ÖSSZEJEZÉSE	6	"
II. A KOPPÁNY-VÖLGY TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE	14	"
III. KOPPÁNY-VÖLGYI LAKODALOM	18	"
Felhasznált irodalom	77	"

BEVEZETÉS

Somogy megye jellegzetes néprajzi vidéke a Koppány-patak völgye.

Főként népviseletében és népszokásaiban gazdag ez a vidék. A viseletet jobbra már lekoptatta a civilizáció, de a népszokások és a velük kapcsolatos hiedelemvilág még élénken élnek az idősebb nemzedék tudatában és jeles napok, valamint családi ünnepek alkalmából a gyakorlatban is megelevenednek a "régi szép idők" szokásai.

Mind a népviselet, mind a szokás erősen befolyásolt abban, hogy dolgozatom témájaként az ország-világ előtt legismertebb szokásanyagot, a lakodalmat választottam. A témán belül nemcsak kimondottan a lakodalomra kell szorítkoznom - ami természetesen sokrétű téma -, hanem a szokás tág teret ad így az ismerkedés fő formáinak, mint a hiedelemvilág, továbbá a jellegzetes népviselet bemutatására is. Magam is Törökkoppányból származom. Szüleimnek és nagyszüleimnek számos rokona él még a környéken, s községben, akik szívesen álltak rendelkezésemre, mondták el a lakodalommal kapcsolatos emlékeiket, élményeiket.

Adatközlőim voltak:

Kurdi Györgyné /Rádi Erzsébet, 64 éves/

Tapaszi Mihály /69 éves/ toponári lakosok;

Árvai Ferencné /Szabó Éva, 67 éves/

Varga Ferencné /Györki Ilona, 54 éves/

Varga Józsefné /Szabó Katalin, 78 éves/

Rádi Ferenc /72 éves/

Rakonczy Gyula /63 éves/ törökkoppányi lakosok.

Feldolgozásom menete

A bevezetés után az I. részben a lakodalmi szokásokkal foglalkozó jelentősebb szakirodalmat tárgyalom. Ebben a részben külön szólok arról a szakirodalomról, amely a lakodalmat általánosan dolgozza fel, és említést teszek azokról a jelentősebb irodalmakról, amely egy-egy tájegység szokásanyagával foglalkozik.

A II. rész a Koppány-völgy rövid történeti áttekintése. Mivel gyűjtésemet főként Törökkoppányban végeztem, így ebben a részben erről a községről írok bővebben.

Végül a III. rész maga a gyűjtésem anyaga, a Koppány-völgyi lakodalom, melyet több alfejezetre osztottam. Ezek a következők:

Ismerkedés-udvarlás

Népvisélet

A párválasztást meghatározó tényezők

"Szörzö asszonyok"

Háztüznéző

Eljegyzés

Iratkozás-hirdetés

Vendégkivás

Esküvő- a templom bemutatása

Sírató-egyezkedés

Viszik a menyasszony keletgyéjét

Indulás a menyasszonyért

Zenészek és nóták

A menyasszony búcsúztatása

A lakodalmi háznál

Ültetés

Csókphárköszöntők

Beköszöntő az asztalhoz - ételköszöntők

A menyasszony kiköszöntése az asztaltól

Gazdaasszonyok mulatozása

Menyecsketánc

Mulatozás

Utómulatságok

Lakodalmi után

Békés hétköznapok

A Felhasznált irodalom után a Mellékletek állnak,
melyet a tartalomjegyzékben külön nem jelöltem.

A kutatás módszerei

A gyűjtőmunkánál:

- a témával kapcsolatos irodalmat tártam fel;
- a lakodalmi szokások gyűjtését szakirodalomból és a Koppány-völgyben végeztem.

A gyűjtés során hagyatkoztam

a/ a szóbeli elmondásra;

b/ a lakodalmi tényleges megfigyelésére,

c/ a szóbeli anyagon kívül a szokáshoz kapcsolódó öltözetek vizsgálatára /archív és saját felvételek mellékelésével/.

A feldolgozásnál:

- az elemzés és
- az összehasonlítás módszerét használtam alapvető módon.

Jelölések:

Szakirodalom jele pl. : /7./

Képek jelölése pl.: /10. kép./

I. A LAKODALMI SZOKÁSOKKAL FOGLALKOZÓ JELENTŐSEBB
SZAKIRODALOM ÖSSZEGEZÉSE

Ha lakodalmat említünk, felmerülhet az olvasóban az a kérdés, hogy honnan is eredhet ez az elnevezés.

Erre a kérdésre a Balassa-Ortutay-féle Magyar néprajzban /7./ kapjuk meg a választ az 579. oldalon:

"Érdekes tanulságokat rejtenek a lakodalom magyar elnevezései. Legrégibbnek látszik a ma már nagyon háttérbe szorult menyegző, melyet a XIV. század végétől ismerünk, és az uráli korból származó meny szóból származik. A XV. század első felétől kimutatható házasság, a ház-hoz köti a fogalmat, akárcsak a bolgárban, oszmán-törökben és más nyelvekben. A ma legáltalánosabb lakodalom a XVI. század elejétől a lakik igéből származik, mely korábban mindenféle lakomát jelentett. Ez utóbbi elnevezés kétségtelenül mutatja, hogy az evés és a hozzá kapcsolódó ivás milyen fontos szerepet tölt be az ünnepségen."

A "Magyar Néprajz" minél teljesebb áttekintést igyekszik adni a néprajzi eredményekről.

1933-37 között jelent meg a négykötetes "A magyarság néprajza", mely a polgári tudós nemzedék ismereteit foglalta össze. A negyedik könyv a magyarság szellemi néprajzát foglalja össze. /5./ "Házasság" címszó alatt találjuk fejezetekre tagolva a lakodalommal kapcsolatos szokásanyagot; mely általános áttekintést nyújt az olvasó számára.

E négykötetes gyűjteményt a "Magyar néprajzig"-, mely 1979-ben jelent meg - nem követte újabb áttekintés és egyáltalán nem látott napvilágot olyan néprajzi kézikönyv, mely az érdeklődőket vagy más tudományágak képviselőit eligazította volna a néprajz legfontosabb kérdéseiben.

A könyv előszavában a következőket olvashatjuk:

"Munkánkban igyekszünk azokat a történeti és társadalmi szempontokat érvényesíteni, melyek a magyar néprajztudomány felszabadulás utáni korszakát napjainkhoz közeledve egyre inkább jellemzik. Így munkánkat nemcsak a magyar néprajz első kézikönyveként, hanem első marxista igényű összefoglalásaként is bocsátjuk olvasóink elé."/7./-5.o.
Ebből a könyvből megfelelően tájékozódhatunk a magyar néprajz nehezen áttekinthető eredményeiről.

E könyv általános összefoglalásra törekszik.

A bevezetőben ismerteti a magyar néprajztudomány vázlatos történetét, múlt és jelen irányait, mai szervezetének, működésének alapvető vonását. Megismerteti a magyar nép legjelentősebb etnográfiai csoportjait, néprajzi tájait.

Fejezetekre tagolja a népi kultúrát. Elválasztja az anyagi kultúrát a szellemitől csupán a kutatás megkönnyítése érdekében. Ezek elé illeszt még egy fejezetet, melyben a szociális-társadalmi kultúra néhány jelenségére mutat rá. A szellemi műveltség témakörén belül találjuk meg "Az emberi élet szokásai, ünnepei" címszó alatt a lakodalom általános leírását.

A magyar nyelvterületen élő lakodalmi szokások közül azokat emeli ki, melyek a legtöbb tájegységen megtalálhatók. Ezt folyamatában ábrázolja.

A következőkben már nem adok ilyen részletes elemzést egyik szakirodalomról sem. A "Magyar néprajz" teljessége, összefogottsága azonban azt hiszem, megérdemelt emnyit.

A magyar lakodalmas énekek és rigmusok első nagyobb arányú gyűjteménye "A magyar népzene tára" III. kötetében jelent meg. /8./

Ezen összefoglalásban a következőképpen indul a lakodalmi szokások áttekintése:

"A lakodalom szokásai időben és térben eltérnek, átrétegződnek, összekeverednek, vagy alternative fordulnak elő. Amidőn itt a lakodalom menetét leírjuk, természetesen nem egy bizonyos lakodalomra gondolunk, hanem a különböző vidékeken előforduló összes megkülönböztethető mozzanatokot közöljük."

A szokások áttekintése után közli a lakodalmi előkészületeket, ezután a lakodalmi ünnepségeket, majd magát a lakodalom napját.

Mivel a cím is elárulja, hogy ez a könyv a népzene tára, így az egész lakodalmi szokásanyaghoz bőséges népdalcsokrot találunk.

Szendrey Ákos füzete /21./ hasznos útmutató és nagy segítség a kezdő gyűjtők számára.

A lakodalommal kapcsolatos összes lehetséges kérdést felvonomlaltatja irásában. A kérdéseket egy-egy fő mozzanat köré csoportosítja. Az útmutató füzet pozitívumát növeli, hogy a lakodalom jelentősebb eseményeihez az ismertebb dalokat is leírja a szerző.

Ezek után néhány tájegység lakodalmi szokásanyagával foglalkozó jelentősebb szakirodalmat ismertetem.

Jelentős összefoglalás Toponár lakodalmi szokásairól Kertész Katalin írása /6./. E tanulmánynak sajnos, csak egy részletét olvastam; de ebből is kiderül, hogy a szokásanyagban az egyediséget hangsúlyozta.

Előd Géza nagyszülei falujában gyűjtött. Figyelte az emberek életmódját. Így született meg "Életképek Dél-Somogyból" c. tárcája /15./

Tárgyalja a lánykérés módját, az ismerkedés módjait és azt, hogy hogyan jön létre a házasság. Általánosságban szól eljegyzésről, vásárlásról és a lakodalomról. Ezután a falusi hétköznapokat mutatja be.

"Népszokásaik eredetiek s különösen lakodalmi szokásaik"- tudjuk meg Csáky Elek irásából;

a "Somogy megye lengyeltóti járásának néprajzi viszonyai"-ból /17./. Néhány érdekesség ezekből: "A vőlegény házában már a lakodalom előtti napon harsog a trombita."

"Az egész násznép négyesével - a trombitások kísérete mellett - megindul a templom felé."

"Útközben a menyasszony és vőlegény ismerősei az egyes házakból az utcára kisietnek s egyenkint hozzájuk men-
vén, különféle szalagocskát kötögetnek a vőlegény s a
menyasszony karjára úgy, hogy mire a menet a templomhoz
ér, át és át vannak kötve szalaggal."

Peterdi László gyűjtését Felső-Szegesden végezte /18./
Ezen irásból olyan érdekes szokásokat tudtam meg, ame-
lyeket az általam vizsgált területen, Törökkoppányban
nem találtam.

Az eljegyzést beírásnak hívták. Amikor a vőlegény a ven-
dégkadával a menyasszonyért ment, ott zárva találják az aj-
tót. A háziak azt kérdezték: "Mit kerestök?" Erre azt kel-
lett felelniök: "Egy galambot eleresztöttünk, annak a pár-
gának a keresésére gyűttünk." Ezután mehettek be.

Esküvő után ismét nem mehettek be a menyasszonyos házhoz.
2-3 furfangos kérdésre kellett megfelelni a "jövevények-
nek." Pl. ilyenekre:

Kérdés: "Micsoda úton jártok?"

Felelet: "A szent háromság útytyán."

Kérdés: "Mi között gyüttetök?"

Felelet: "Ég és föld között."

Kérdés: "Miből van a hétszenecség?"

Felelet: "Virágból."

Kérdés: "Micsoda virágból?"

Felelet: "Szőlő, búza, kendő virágból."

/Bor, kenyér és kendő."

Ezen írásból megtudhatjuk, hogy ebéd vége felé az egyik tál étel ludaskása szokott lenni.

Segesden volt még egy nagyon érdekes szokás. Hajnal felé úgy szórakoztak, hogy a menyecskét és férjét "fölkasztották." Először a menyecske derekára kötöttek kötelet, és felhúzták a gerendára. Az urára mutatva kérdezték tőle: "Mid ez neköd?"

A felelet: "uram vagy férjem." Ha szégyenkezik, addig le nem eresztik, míg ki nem mondja a köteles feleletet.

Hasonló módon húzzák fel utána az urát is, kitől szintén megkérdezik: "Mid ez neköd?" "Feleségöm."

Szendrey Ákos Lakodalmi előkészületek /16./ címmel írt egy összeasonlító elemzést az általa vizsgált néhány területről. Szól a jegyingkésztésről. Ezt hasonlítja össze a mátraaljai palócoknál, tiszakesziéknél, marosszékieknél, debrecenieknél és a nagyszénásiaknál. Ír a fahordásról, az állatvágásról a kalotaszegieknél és a baranya-megyeieknél. Bemutatja a lakodalmi konyhát Toroc-kón, Hétfalun, Debrecenben és Gömör megyében. Továbbá megismerteti a kendőfával kapcsolatos szokást, ami az eddigi adatok szerint csak Erdélyből és Gömör megyéből ismeretes.

Hegedüs László széles területen végzett művészeti és népművelő tevékenységet. Alapos néprajzi felkészültsége lehetővé tette, hogy a Kalocsa környéki lakodalmi szokások /19./ részletes, s egyúttal az eltéréseket és hasonlóságokat feltüntető, összehasonlító jellegű gyűjtését és vizsgálatát tűzze maga elé.

A Népünk Hagyományaiából című folyóirat Hegedüs Lászlónak a korábbi, részletes gyűjtéseire alapozott összehasonlító leírásának egy részét közli 1954. évi díjnyertes pályamunkájából.

"Ez a gyűjtés a lakodalom egyes mozzanatainak gondos számbavételével a kevesebb gyakorlattal rendelkező társadalmi gyűjtők számára is jó útmutatásul szolgál." - olvashatjuk a folyóiratból.

A pályamunkából a lakodalom előzményeinek leírását emelték ki. Ebből sok érdekes, kihalóban lévő népszokást ismerhetünk meg. Pl. azt, hogy "Kalocsán fekete selyemruhában esküszik a menyasszony." "A Dunamelléki falvakban ismeretlen ez a szokás." /19./ A másik érdekesség, hogy a Dunamelléken általában szerdán esküsznek. Dunaszentbenedeken a közvetítőt "pöndölyös násznagy"-nak hívják. Külön kiemeli a lakodalom szereplőit. Amint írja, ez a színjátékszerű lakodalmi szokások színpadra vitelénél jelentős segítséget adhat a szereplők hitelesebb és elevenebb megjelenítéséhez.

"1957 októberében érdekes élményben volt részem" - írja Dömötör Ákos. /20./ "Gyermekkori barátom, egy Mihályi községbe való legény hívott meg Sümegen tartott lakodalmára."

A szülők, rokonság viselkedésének lehetett szemtanúja. Ezt domborítja ki a lakodalom egyes jeleneteiben. Megtudjuk, hogy a legény "paraszti sorban élő rokonai nem nagyon örültek választásának. Jobb szerették volna, ha helybeli lányt vesz el feleségül."

A bosszankodás igazi oka azonban az volt, hogy a lány proletarizálódó, földmélküli családból származott.

A mihályiak éppúgy, mint a sümegiek, a "kákán is csomót kerestek". "A mihályiak szokatlanul kicsinek találták a rózsaszínű művirág csokrokat, amelyeket a koszorúslányok a kezükben vittek. Kifogásaikat a mihályi lányok és asszonyok menetközben egymásnak sugdosták."

A kétféle származás miatt két dunántúli község lakodalmi szokásai találkoztak egymással.

"A lakodalom elemei nyersen keveredtek az egymást alig ismerő vendégek tömegében; hol ez, hol az a szokás kellett visszatetszést vagy éppen sikert, de a kezdetben egymással nagyon mereven viselkedő társaság lassanként feloldódott a hagyományos és művelődésbeli különbségek találkozásánál."

"... a helyi hagyományok egy általánosabb, polgári jellegű szűrőn, mint érdekességek, kuriózumok és nem mint mélyen átélt szertartásos emlékek keltek életre ebben a hangulatos lakodalomban."

11. A KOPPÁNY-VÖLGY TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

A mai Somogy megye keleti részét K-Ny-i irányban átszelő Koppány-völgy őskori története - kellő adatok és kutatás hiányában - szinte alig ismert. A Pannoni medence történeti korból ismert népei is szívesebben választották megtelepedésre a "nagy tó" termékenyebb, gazdagabb környezetét, mint Belső-Somogy patak völgyeit. A római úthálózat is részben a "Lac. Pelso" /Balaton/ partján haladt, nyomai Kiliti, Ságvár és Köröshegy területén kerültek elő.

A középkori krónikákból kikövetkeztethetően a honfoglaló - részben törzsi szervezetben élő - magyarság a Dunántúlon letelepedve Árpád-fia Jutas Veszprém vidékét, leszármazottja, Fajsz Somogy megye középső részét foglalta el. Utódai szinte az egész mai Somogy megye birtokasai voltak. Géza nagyfejedelem idejében Somogy megye egy részének Koppány volt a birtokosa, kinek nyári szállása a mai Koppány-völgy környékén lehetett.

Koppányt, mint a fejedelmi hatalom központosítási törekvésének ellenlábasát, s a kereszténység felvételének hátráltatóját I. /Szent/ István király 997 körül csatában legyőzte. A későbbi krónikák a csatát a Veszprém megyei Sóly környékére helyezik. A törökkoppányi néphagyomány azonban sajátjának tekinti a szentistváni csata helyét - legalább egy legenda erejéig: a "sötét kerékallya" dülöútról azt tartja a nép, hogy ott Szent István megátkozta a békákat, mert a brekegésüktől nem hallotta meg Koppány hadainak a közeledését.

A Koppány felett aratott győzelem után Koppány birtokait - hadizsákmány jogán - István király különböző egyházi intézményeknek, elsősorban a pannonhalmi bencés főapátságnak adta.

Az idézett hagyomány és a középkori oklevelek alapján kimutatható történeti tények nincsenek teljesen összhangban. Az oklevelek tanúsága szerint az egész Koppány-völgye a középkor korai szakaszában /XII-XIII. század/ a veszprémi püspökség érdekeltsége volt.

Maga a Koppány-völgy ill. a Koppány patak a középkor nagyobb részében megyehatár volt Tolna és Somogy megyék között. Itt a völgy többsége a középkor folyamán Tolna megyéhez tartozott. Valahol itt húzódtott az egyházmegyei határ is: a völgy falvai mind a veszprémi egyházmegyéhez tartoztak.

A Koppány-völgy falvai az 1600-as évek legelején már teljesen elnéptelenedtek.

Az újratelepítés során néhány faluban megmaradt a magyar lakosság jogfolytonossága, néhány teljesen kiürült faluban németajkú lakosságot telepítettek. Így az eredetileg egységes etnikumhoz tartozó életforma és népi kultúra differenciálódott. Ennek hatása még napjainkig és érezte-ti hatását az egyes falvak népi építészeti arculatán.

A Koppány-patak völgyéhez több község tartozik: Kisbárapáti, Bonnya, Bonnyapuszta, Somogyacsa, Gerézd-puszta, Somogydöröcske, Szorosad, Kára és Törökkoppány.

Törökhoppány neve - történeti hangzása ellenére - csak az utóbbi évtizedben vált közismertté, elsősorban Fekete István ifjúsági regénye, "A koppányi aga testamentuma", majd az ebből készült nagysikerű magyar film nyomán.

Pedig mind az egyszerű kirándulók, látogatók, mind a magyar középkori kultúra kutatói számára ennél jóval többet mond nemcsak a község neve, de annak ma is álló műemlék-állománya is. Az említett regény témáját - a csekély levéltári anyag mellett - döntően abból a népi hagyományból és hagyománytiszteletből merítette, mely a község és a környék lakóit alapvetően jellemzi. A "törökhagyások" hagyománya a községben és a Koppány-völgyben szinte mindenhol megtalálható, és sokszor már a történeti hitelesség értékét rontja ezek értelmetlen kombinációja.

A település hitelesen bizonyítható története csak a XII. századtól, az egyre gyakoribbá váló középkori írásbeliség fennmaradt emlékeinek tükrében vizsgálható.

Koppány a XV-XVI. századra tett szert nagyobb jelentőségre, vára is ebben az időben épült. A közeli pálos kolostorok levelezésének tanúsága szerint az első török támadás 1542-ben érte a területet.

Koppányt csak 1551-1553-ban foglalta el a budai pasa, s tette sandzsákká /kerületi székhellyé/.

A török periódusban elsősorban a vár épült tovább.

Kultikus és igazgatási célokra részben a meglévő épületeket használták /templom, kúria/, részben saját igényeik szerint építettek /fürdő, kút, vízvezeték/.

A falu 1563-ban 15, 1574-ben 23, 1583-ban ismét 15 házból állott.

Maga a néphagyomány sokkal többet őrzött meg a törökvilág emlékeiből, mint a szűkszavú történeti források. Az egykori vár helyéről nevezik még ma is a "Fősővári temetőt", a "Möggyesi sáncot", a "Küsővári utcát" /Kossuth u./, az "Asóvári utcát" /Petőfi u./ vagy a "Békavárat." A törökvilágról tanuskodik néhány egyéb helynév is: "Hocsa-kert" /Hodzsa kertje/, "Tabán", "Bég-útja-vögy", "Csejzutajja" /Csamsz-út/, "Baba-Dag" /öreg hegy/, stb.

E konkrét hagyományok mellett a községben - és az egész Koppány-völgyben - sok a "törökhagyás", vagyis az olyan lelet, vagy jelenség /megrüllyedt talaj, földhányás, cseréptöredék, feltárt régi sír, stb./, melyet a kegyes emlékezés mind a török korba utal.

III. KOPPÁNY-VÖLGYI LAKODALOM

Ismerkedés-udvarlás

Az öregek emlékezete szerint már suttyó legénykorban a szülők és nagyszülők ki-ki nézték az unokának a megfelelő leányt, ill. a lánynak a legényt, akik egymáshoz valók. "A magyarlakta terület keleti és nyugati végéről egyaránt hazható példa arra, hogy a szülők a gyermekeket egymásnak ígérték, és úgy nevelték, hogy egymásnak nőjjenek ." /10./ A Koppány-völgyben a gyakoribb talán mégis az volt, hogy maguk a fiatalok választották ki, hogy kivel akarnak élni. "A konfirmáció /bérmálás/ után, 12 éves korában a leány már eladónak számított." /10./

"Gardezi perzsa történetíró a XI. század közepe táján azt írta a magyarokról, hogy a lányokat prémekért, jószágokért vásárolják meg." /7./-581.o. Talán ennek emlékeként mondják ma is a 12. életévüket betöltött lányokról, hogy eladó sorba cseperedett. Ez a kor természetesen nem merev határ; kibővíthetjük 20 évre is. Aki azonban már elmúlt 20 éves és még nem udvaroltak neki, már öreglánynak számított. A legény 17-20 év között volt, amikor először udvarolt. Ez a korhatár újabbán részben a katonáskodás miatt emelkedett.

Az udvarlást az ismerkedés előzte meg. Sok lehetőség nyílt arra, hogy egy leány megismerkedjék egy legénnyel. Vasárnap délutánonként mindig volt bál egy-egy háznál, ahová bárki elmehetett.

Ezen kívül még sok száz alkalom volt, ahol a fiatalok ismerkedni tudtak. Ilyen pl. a lakodalom, szüreti bál.

A fonóházakban is sok ismeretség szövődött. A lányos házak is jó lehetőségeket adtak az ismerkedéshez. Egy-egy lány meghívta a barátját hozzájuk kötni, varrni, fenni, ezzel töltötték el az estét. No, nemcsak így telt el az este, mert a lányhoz legények is mentek. Ha megúnták a munkát, utána egy jót táncoltak. És, hogy mire táncoltak? Erről a legények gondoskodtak. Kerestek egy idős embert, aki szépen tudott harmonikázni, vagy citerázni, őt hívták "muzsikusnak."

A kendernyomás és a kukoricafosztás nem csak munkából állt. A munka elvégzése után muzsikaszó mellett ropták a táncot a fiatalok.

Egy nagyon fontos és szép ismerkedési lehetőség volt az ún. Gyöngyösbokréta, ami Törökkoppányban alakult az 1930-as években. E népművészeti előadócsoportba nem vettek be mindenkiket, csak aki a legjobb táncos, énekes és "szónok" volt. A Gyöngyösbokréta megalakulásakor - , melyet Rábai Miklós alapított - mindössze nyolc pár tartozott ide. Ehhez a kis társasághoz tartozott a nagyanyám, a nagyapám, sőt még a dédnagyapám is. A nagyszüleim között is itt alakult ki kölcsönös vonzalom.

Két nagyon szép és fontos előadásra emlékszik vissza szívesen a nagymamám, Kurdi Györgyné: a lakodalmasra és a fonóházra. Ezek bemutatásával lett "hírneve" a Gyöngyösbokrétának.

A nagyobb városok közül Budapesten és Kaposváron szerepeltek. A fővárosi nagy siker után a következő állomás London lett volna, de sajnos a háború közbeszólt és a nagy álmom nem válhatott valóra.

Ősi elemeket őrzött a koppányi lakodalmas, melyet 1931-ben a Magyar Rádió is közvetített.

Még a dédszülők lakodalmaiban táncolták az ún. libbenőst, ami nagyon régi tánc. Ezt az érdekes és ősrégi táncfajtát még a dédnagyanyám tanította be a társaság fiatal tagjainak.

A következő ének talán éppen olyan régi, vagy még régebbi, mint a libbenős tánc. A Gyöngyösbokréta tagjai is egy akkori idős nénitől, Csetényi Kati nénitől hallották. Amikor a lakodalmast játszották, ez volt a kezdő ének:

Vad-kör-te-fa fe-hé-ret vi-rág-zik ;

Az én ró-zsám la-ko-dal-mast ját-szik .

Én is el-me-gyek a lag-zi-já-ba ;

Meg-csó-ko-lom me-nyasz-szony ko-rá-ba .

Az előadások helyszínére való odautazás elég körülményes szokott lenni. Ugyanis a szükséges kellékeket nem lehetett akármilyen módon szállítani. Például a "rödösgatyát" kanászbotra tekerték, hogy ne gyűrődjön meg, aztán ezt abrosszal takarták le és kötötték be.

Az 5. képeken látható "rödösgatyát" - ami már ki van vasalva - a ládánkból kerestem elő. /Egy gatyát általában tíz szélből állt. Egy szél hosszúsága 58 cm./

A sok bőszoknyát és a "péntöt" sem lehetett összegyűjteni; ezeket szelengként összehajtva rakták a bőröndbe. Ezen kívül a rokkákra is nagyon kellett vigyázni szállítás közben; ui. ezek a "Fonóház" előadásában az egyik legfontosabb "szereplők" voltak. Amíg itt az asszonyok fontak, addig a férfiak a kanásztáncot ropták. /A 6. képen rokka látható./

A Mellékletben az 1., 2. képek egy kaposvári szereplés után készültek. A 3. kép Budapestre induló táncosokat mutat. A 4. kép egy Gyöngyösbokrétás párt mutat be jellegzetes viseletben. A 14. képen koppányi "menyecskét" láthatunk.

Népvisélet

Itt ragadnám meg az alkalmat és térnék ki a Koppány-völgy jellegzetes népviséletére.

Törökkoppány vidékén a nép egyszerű, de izléses viseletben járt.

1. Férfiviselet

A 4. képen jól látható a férfiak korabeli viselete. Adatközlőim szerint a régi időben "az embörök még ganyézni is gatyát hordtak."

Ide azonban az ún. komiszgatyát vették föl, ami egész héten rajtuk volt, csak hétvégén vetették le. Ez anyiban különbözött az ünneplős "rödösgatyától"; hogy jóval szűkebb volt és nem volt "rödös". Ez durvább kendervászonból készült. Ehhez kivette hordott sima vászoning tartozott, amit fekete mellény fogott össze. A hidegebb időben csizmában, vagy klumpában dolgoztak. A klumpába kötött "gyaptyukapcát" húztak. A nyári forróságban viszont mezitláb, vagy papucsban dolgoztak. A téli hidegben a mellény fölé "posztó réklit" /kiskabát/ vettek. Ez volt az ún. hétköznapló viselet.

Ünneplős viselet volt a "rödösgatya", ami a finomabb pamutvászonból készült. Ennek nagyságát az előzőekben már említettem. /ld: 5. képek/ A gatyá lerakása igazi művészet volt. Ezt sem tudta mindenki! Kb. 5-6 órás munka volt ez /a sűrűn rakottnál/. A simára mángolt gatyát az asztalra fektették és megtűzték az első redőt. Ezt csak két ember tudta elvégezni. Természetesen ez női munka volt. Az egyik nő az előző redőt fogta, míg a másik a következőt hajtogatta. Ez utóbbi a keze előtt kissé vizeztea vásznat, hogy jobban megálljon a tűrés. Amikor elkészültek, 8 forró kenyereket tettek a gatyára, hogy ne jöjjön szét. Addig voltak rajta a kenyerek, míg ki nem hűltek. Így lett a sima gatyából "rödösgatya".

A "rödösgatya" szintén kivette hordták a kezelős ujjá, vállfoltos, derekas férfiinget; melyet a fehérnemű diszítésének tiszta ősmagyar módjával: a fehérvarrással diszítették.

A fehérvarrás az ingek elején, kézelőjén és nyakrészén vált divatossá nagyon változatos, gazdag formában.

/lsd. 7. képek/

A rozmaringos fehérvarrás készítésének módja: "A vásznot különböző alakban átluggatják s a lyukak szélét kivarrják. Így a lyukak sötét hatása élénk ellentét, az alig látható fehérhimzéssel s az ing elejét elevenné teszi. A fehér himzés nagyobb diszitő foltok előállítására nem alkalmas, kevésbé látszik, ez az oka a fehérvarrású formák tömérdek apróságának." /ll./

Az inget a fekete posztó mellény fogta össze.

Az ünneplő öltözékhez kifényesített fekete csizmát húztak. A ruházatot a kisszélű kalap egészítette ki.

/lsd.: 4. kép/

Későbbi években már eltűnt ez a "gatyás" viselet. Csak a Gyöngyösbokrétában és a szüreti bálokon örökölték meg és elevenítették föl.

Ebben az időben már divatba jött a csizmába tűrt fekete nadrág. Ezt egy mellény és egy kabát egészítette ki.

/lsd.: 1. kép/ Ez az együttes szintén posztóból készült. Ehhez is felvették a csodálatos rozmaringos férfiingeket. Hétköznapokon sima vászon inget hordtak és egy ehhez megfelelő egyszerűbb nadrágot.

Később ezt is felváltotta a szövet öltöny és a félcipős viselet, továbbá afinomabb anyagú ingek.

2. Női viselet

Az egyszerűség kedvéért felsorolom azokat a ruhadarabokat, amelyek minden törökkoppányi lányon, asszonyon megtalálhatóak voltak.

Alsóruhák: 1. alsóing

2. pöntök

3. pufángli

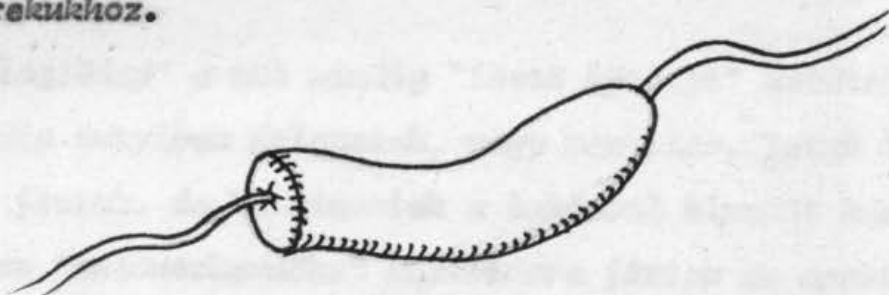
Felsőruházat:

4. fősőing vagy rékli

5. szoknya

Elsőként az ún. pufángliról írok, mert ennek minőségét nem határozta meg semmilyen alkalom.

A pöntök alatt hordták ezt a vastag farpárnát, hogy alakjuk vaskosabbnak látszódjék. Ezt a következőképpen készítették: egy kendőbe, vagy vászonba rongydarabokat tekertek és ezt huzkaalakban bevarrták. Kötővel erősítették a derekukhoz.

Aki ügyesebb volt, úgy gyorsította öltözködését, hogy az alsóing alá vékony anyagból készült "pruszlit" vett fel és ehhez varrta a pufánglit. Így ezt egyszerre öltötte magára.

A következőkben az egyes ruhadarabokat az alkalmaknak megfelelően fogom részletezni.

A viselet szempontjából megkülönböztethetjük az ún.

"dologténapló" viseletet és az "ünnepplős" viseletet.

A "dologténapló" viselet a munkába felvett ruhadarabok összességét jelentette.

Az alsóing színes volt. Általában kartonból készült.

A nyári melegben a nők csak ezt hordták /felsőing nél-

kül/. Az alsóruházathoz tartozott még egy fehér vászon

"péntő"; e fölött három színes alsószoknya. A felső szok-

nya általában mintás "kékfőstő" volt. Ehhez vékony mintás

anyagból készült blúz tartozott. Nyáron a blúz rövid ujjú

volt; ezt ingnek hívták. Télen hosszú ujjú volt, aminek

"rékli" volt a neve. Fejükre mindig vékony delin kendőt

kötöttek.

"Dologténap" a nők mindig "főstő kötényt" hordtak.

Mindig tutyiban dolgoztak, vagy mezitláb. Télen is tutyi-

ban jártak, de ha kimentek a lakásból klumpát húztak.

Ekkor "belinérkendőbe" burkolózva jártak az asszonyok.

Az "ünnepplős" viselet alatt kétféle öltözetet kell értenünk:

1. "misére menő" viselet,

2. délutáni viselet.

1. Misére vették fel a legszebb "péntölöket", általában hat-
hét darabot. /lsd.: 13. képek/

Alsóingeiket csipkés gyoksból készítették. Selyemből és bár-
sonyból készült szoknyákat hordtak./lsd.: 11. képek/

Ezekből az anyagokból készítették el a blúzt is. A selyem
ingek azonban gyakoribbak voltak, mint a bársonyok./lsd:

10. képek./

Volt aki szövetből készített "gubléros" /pliszírozott/ szoknyát hordott. Templomba a fiatalok kötényt nem vettek fel, csak az öregek. Az alsóing fölé mindig háztak egy himzett mellényt, ami a "fűsőing" alatt volt.

/ld: 8. kép/. Ez főleg a sima, vékony anyagból készült blúzokon látszott át.

Misére nem hordtak gyöngyökkel diszitett mellényeket. Ezt csak a süreti bálban és a Gyöngyösbokrétában használták a "buggyos ujjú", fehér blúz fölött. /ld: 14. képek/.

Balassa- Ortutay Magyar néprajzában a következőt olvashatjuk a törökkoppányi viseletről a 323. oldalon:

"A lányok fejviseletét az teszi érdekessé, hogy az általános szokástól eltérően az asszonyokéval megegyezően, kontyban hordják hajukat. Erre kerül a gyöngyökkel gazdagon diszitett kis pille nevű kemény főkötő. " Ebből megtudjuk, hogy a lányok kontyban hordták a hajukat és a kontyon viselték a pillét. Ez azonban csak a fiatal asszonyokra volt jellemző. Ők hordták pillét, a lányok nem. Az utóbbiak nem is hordhattak, ugyanis a főkötő a leányság megszűnésének és az asszonyságnak a jelképe volt. A diszes pillétet /ld.: 14., 15. képek/ később az egyszerűbb selyem pillék váltották fel.

A konty és a pille köré a fejre szebbnél szebb fejcsipkéket kötöttek, mely kiemelte és diszította a fej formáját /ld.: 9. kép/.

16. kép misére menő családot ábrázol.

2. Másik ruha kellett a délutáni sétákhoz és a leányok is más ruhát vettek fel játszani, mint a misére vagy dolgozni.

Ilyenkor csak négy-öt fehér alsószoknyát vettek fel. Szép fehér alsóinget hordtak. Az ún. "bemberg" ruha volt a divat. /Ez a szoknya anyagát jelentette, de a blúz is készülhetett ilyen vékony, selyemhez hasonló anyagból./

Hímzett kötényt kötöttek maguk elé /ld: 12. képek/ Lábukon "cifa tutyi" volt. Később ezt a divatos fehér vászoncipő váltotta fel.

A menyecskék itt is hordták a pillét. Az idősebb asszonyok fején kendő volt /ld: 1., 3. képek/.

Mivel a lakodalom témakörén belül foglalkozom a viselettel, ezért fontos megemlítenem, hogy lakodalmakban milyen ruhákat használt a népszép. Esküvőre a "cifrább", csinosabb "misére menő" viseletet öltötték fel. Este a lakodalomban, az "asztal mellett" a valamivel egyszerűbb, délutáni viseletükben jelentek meg.

A párválasztást meghatározó tényezők

A Gyöngyösbokrétában és a már felsorolt ismerkedési módokból nem mindig született házasság. Ebben döntő szerepet játszottak a szülők. Két fiatal összekerülése - a szülők szemszögéből - a vagyontól és a fiatalok magatartásától függött. Kb. azonos nagyságú földdel vagy azonos számú állatokkal rendelkező szülők gyermekei házasodhattak össze.

Ez azonban nem volt túl éles határ, mert ha pl. a legény gazdagabb volt, mint a lány, kit megszeretett; a lány viszont takaros, ügyes, a szülők kedvében tudott járni; akkor nem volt semmi akadálya a házasságnak. Volt olyan eset is - ami a ritkább -, hogy a fiatalok a szülők beleegyezése nélkül házasodtak össze. Ilyenkor általában kitagadták a gyerekeket, de később a születendő kisunoka itt is meghozta a békességet.

"Szörzö asszonyok"

Előfordult olyan eset is, amikor a párok összekerülésében idegen segített. Ez főleg olyan pároknál fordult elő, ahol a vagyoni helyzetek között nagy volt a különbség; vagy ha az egyik nem volt olyan "szemrevaló", visszahúzódó volt, de a másik meg bátor, talpraesett. Ilyen esetekben a közvetítők rábeszéltek a szülőket az alkura.

A fiataloknak ez nem mindig tetszett, de a szüleik meggyőzték őket azzal, hogy "ekhez el kell menned", vagy ezt el kell venned", mert gazdag és "nem kell majd sokat dolgoznod". Később pedig "majd úgymint megszeretitek egymást."

A közvetítőknek igen érdekes és sokszor jellemző nevet adtak az ország különböző vidékén.

Ha csak a dumántúlon nézzük, itt is igen változatos nevekre lelhetünk: "kullogó", "csoszogó", "pokolpemét".

A Koppány-völgyben "szörzö" a nevük. Az ún. szörzö asszonyok /vagy kommandálók/ feladatát se vállalta el mindenki, hanem olyan, aki talpraesett és elég nagy szája "jóbeszédű" volt. Mindebből következik, hogy ezek természetesen asszonyok voltak.

A kommandálók nem követelhettek jutalmat az ajánlásukért, de azért a legtöbb esetben kaptak érte valamit. Általában ruhafélét, "téhasznát" /tejföl, tej, vaj, sajt/ kaptak, de ha nagyon jó párt szerettek, akkor még borjút, birkát is adtak nekik.

Háztűznésző

"A magyar nyelvterületen a házasságok döntő többsége endogám, vagyis a legény általában a saját falujából, sőt azon belül is a saját falurészből választott párt magának." /7./

"A korábbi rend a múlt század végétől egyre inkább felbomlott, amikor más vidékre kerültek el munkára, katonászkodni." /7. /

Ha a legény vidékről hozott magának lányt, akkor a leány szüleivel és rokonaival együtt elment a legényhez háztűznészőbe.

Ezt megelőzően a lány kíséretével elment a kommandálójához, ahol a legény már várta. A lányt ott nagyon csinosan felöltöztették - általában a legszebb ruhájába, amit misére is felvett -, majd a fiú kísérte a szülői házhoz. Ez a faluban mindig nagy szenzáció szokott lenni. Az emberek kiint álltak a kapukban és "végigustrálták" a leendő menyasszonyt, összeillik-e a legénnyel. A fiú szüleinél nagyon kedvesen fogadták a vendégeket, nagy evés-ivást rendeztek. Ezután a "ház ura" megmutatta, hogy mekkora földje, mennyi jószága van, mekkora az istálló és milyen maga a ház.

Ha a vagyoni helyzet tetszett, akkor ott rögtön kitűzték az eljegyzés napját. Ha ezzel nem voltak megelégedve, akkor később üzenték meg a legénynek, hogy nem adják hozzá a lányukat. Ez természetesen ritka eset volt, mert általában már hónapokkal a háztüznézés előtt ismerték a vagyoni helyzetet.

Eljegyzés

Általában 1-3 éves udvarlás után történt meg az eljegyzés. Az eljegyzés előtt a legény kísérgette a lányt, de az nem karolhatott a fiúba. Eljegyzés után már mindenhová együtt mehettek; pl. a lakodalmakban is együtt jelentek meg.

Eljegyzéskor beszéltek meg a lány hozományát. A szüleitől bútorot, ruhameműt, "ládabelit" és legfeljebb két hold földet kapott. Az ún. ládabeliről majd később szólok.

Az eljegyzést az esküvő előtt két-három héttel tartották meg a lányos háznál. Sok helyen ez felért egy lakodalommal. Még zenskart is hívtak.

A vőfélyek - Törökkoppányban ezeket "vőfényeknek" hívták - a közeli rokonokból vagy a vőlegény barátai közül kerültek ki. Eljegyzés előtt a menyasszony vőfényei meghívták a lány hozzátartozóit, az összes rokonait és a vőlegény közeli rokonait.

Ilyen alkalmakkor 40-50 tyúkot vágtak, ezen kívül két-három disznót, egy borjút.

Akik hivatalosak voltak az eljegyzésre, már pár nappal előbb összehordták a vacsorához valókat.

Vittek egy-egy tyúkot, egy zacskó lisztet, tiz-húsz tojást; a gazdaasszonyok mákot, diót és nyolc-tiz liter tejet. Az előkészületek napokat vettek igénybe, mialatt - a sok munka mellett - vidám hangulatot is teremtettek. Az eljegyzés napján az ott lévő vendégsereg estefelé zeneszóval ment a vőlegényért és a közeli hozzátartozóiért. Onnan ismét vidám hangulatban kísérték a lányos házhoz, ahol már terített asztal várta őket. Az evés-ivást a mulatozás kísérte reggelig.

Iratkozás, hirdetés

Az eljegyzés után a fiatalok bejelentkeztek a község-házán és a plébánián is házasság céljából. Itt már a lakodalom időpontját is rögzítették. Vasárnap nem tarthattak lakodalmat, mivel a pap "Istentisztelet napján" nem eskette össze a fiatalokat. Így szombat sem lehetett a lakodalom napja, mert "

/26./

az emberek az ő mértékletlen életökkel italokkal az Úr napjának megszentelésére magukat így alkalmatlanná tennék.

”

Azaz: az emberek az ő mértékletlen életükkel, italokkal az Úr napjának megszentelésére magukat így alkalmatlanná tennék.

A hét bármely többi napján tarthattak lakodalmat; legtöbbször a hétfői nap volt erre a legalkalmasabb.

A házasulandók háromszori kihirdetése a templomban ma is élő egyházi szokás. Nem lehetett a fiataloknak házasságra lépni, ha valamilyen "atyafiság", sógorság, komaság" volt köztük, amit az esküvői szertartás alatt a násznagyok esküvel is bizonyítottak.

Még egy fontos dolgot figyelembe kellett venni házasságra lépés előtt:

" Senki az házasulandókat különben öfzue ne eskütette, hanem ha előb mind ket felneć fabadfaga felöl bizonyos leend. "

/26./

Vagyis: senki a házasulandókat különben össze ne eskütette, hanem ha előbb mindkét félnek szabadsága felől bizonyos leend /megbizonyosodik./

Vendég hívás

" A hivogató rendkívül nagy jelentősége miatt rendszerint a lakodalom rendezői tisztségét betöltő vőfélyek végzik." /8./

A szülők, a vőlegény és a menyasszony csak a közeli rokonokat hívták meg.

A vőfények vidám csoportja a meghíváskor a következő verset szavalta:

"Adjon az uristen kegyelmes jónapot,
eljöttünk e házhoz, hogy meghívást hozunk.
XY lakodalma lesz e héten délután,
házunk népit tisztelettel várjuk ámi
Az egybekelés után multság és lakoma,
kalánt, vellát hozzanak, ha emi akarnak."

Esküvő - a templom bemutatása

A fiatal pár a négy násznaggyal együtt - ezek a keresztapák voltak - a község házára mentek.

A menyasszony ekkor még nem viselt fehér ruhát, de így is nagyon csinos volt. Általában 5-6 alsószoknya volt rajta. A nagyanyámon ekkor piros bársonyszoknya volt, ehhez "arany" selyemblúz "ó-arany" csipkediszitással. Ekkor általában mindenki bársony szoknyát vett fel és selyemblúzt. A menyasszony haja kontyban volt, a haját köves csatok, fésük diszitették. /lsd: 9. kép/

A vőlegény a régebbi időben a fekete tükrösszárú csizmában és "posztó öltözékben" ment az esküvőre, amit a lakodalom ideje alatt éjfélig viselt. Később már a szövet öltöny és félcipő jött a divatba. A posztó együtteshez régen a szép fehérvarrású férfiingeket vették fel.

A vőlegény a násznagyjaival, a menyasszony pedig kereszt-
szüleivel ment haza a "pógári" esküvőről. Otthon a keresztanya öltöztette át a lányt, a fehér menyasszonyi ruhájába. Ebben a rokonok is segédkeztek. A menyasszonyi ruha 6-7 alsószoknyából /és természetesen a pufángliból/, egy felsőszoknyából, ilyen anyagú, azaz selyem blúzból, hosszú fátyolból és mirtusz koszorúból állt.

Ezalatt a vőlegény és keresztapjai a násznéppel együtt a menyasszonyos házhoz mentek. A vőfények - esküvő napján már csak a vőlegénynek voltak vőfényei - kiköszöntötték a menyasszonyt a szülői házból:

"Szeencsés jónapot adjon az Uristen!
Hála, hogy e napra felvirradtunk épen.
Megjött már az óra, midőn magzatjoknak
Oltárhoz kell lépni, mint szép menyasszonynak.
E járatban jöttünk tehát e hajlékba,
Hogy elvezessük őt az Isten házába.
Kérjük azért szépen a kedves szülőket,
Eresszék az útra kedves szülöttjüket."

Sok esetben végelláthatatlan strófiát szavaltak az
"ékekesszólású" vőfények:

"Hegedűknek álljon meg zengése,
Sarkantyuknak csendülő pengése;
Tisztelt násznép, halljunk egypár búcsúsztót,
Mert illő, mikor ilyen nagy útra indulunk,
Isten és ember előtt hiven beszámoljunk.
A mi menyasszonyunk is ilyformán szólna,
Ha szive érzelmétől szavakhoz jutna.
Elmondom tehát, mit elméje gondol,
Ilyenformán látom bús orcájáról:
Örömmel virradt rám ez a szép reggel,
Örömmel üdvözlöm áttatlan szívennel.
De a keblemet nagy bánat fogta el,
Mert a házasság útjára lépek fel.
Hosszá az én utam, melyre most indulok,
Ezért ó Istenem, tehozzád fordulok.
Tőled buzgó szívvel kegyelmet esdeklek,
Mert segítyt és áldást csak tőled nyerhetek.

Ezért ó el ne hagyj e nehéz sorsomba;
szent fiaddal együtt állj mellettem nyomba,
Mert ma válik át életemnek útja
Vagy sirig örömrre, vagy örökös búra.
Jöjj ide /a menyasszony nevét mondja/
Hadd fogjam kezedet,
Aldást, köszönetet hadd mondok helyetted.
Zeng búcsúzó szavam, hullanak könnyeim,
Mert tőletek válok kedves jó szüleim.
Fölséges Uristen, világ teremője,
Tekints be e házba ezen jó szülőkre!
Kedves Édesapám, tehozzád fordulok!
Tőled térdre hullva bocsánatot kérek,
Bocsánatot kérek, ha megbántottalak,
Jóságodért, ha megszorítottalak.
Kedves Édesapám felejtsd el ezeket,
Aldjon meg az Isten ezekért tégedet.
Hát, hozzád mit szóljak kedves Édesanyám,
Ki ez ideig voltak gondviselő dajkám?
Tudom, hogy fáj anyai szivednek,
Midőn elválását látod gyermekednek.
Kedves Édesanyám, tudom, hogy szerettél,
Mint gyöngve virágot áptál, neveltél.
A jóra tanítottál, a rossztól intettél,
Most mégis szárnyamra eresztettél.
Isten rendelése, hogy Tőled elváljak,
Szeretett párommal más úton járjak.
Köszönöm jó anyám szivességedet,
Aldjon meg az Isten ezekért tégedet.

Kedves testvéreim fogjátok kezemet,
Mert tőletek válásom esik nagy nehezen.
Tartsan össze Isten testvéri szeretetben,
Hogy jók legyünk egymáshoz az egész életben.
Mert a jó testvér, ki egymást szereti,
Isten országába jutalmát megnyeri.
Áldjon meg benneteket a teremtők ura,
Mulljon rátok egeknek harmata.
Kedves jó rokonok, itt a végső óra,
Jertek mind ölembe egy búcsúzó csókra.
Had öntsem rátok forró sóhajtásom,
Mit szívem mélyéből hozzátok bocsátok.
Kedves lánybarátim, felétek fordulok,
Ha rátok nézek, szintűgy megújulok.
Miért borult könnybe szép sugárszemetek,
Hisz én kívánok nektek sok jót, s szépeket.
A szerencse ne legyen hozzátok mostoha,
Kövessetek engem ily boldog utakra.
Kit szerettetek a múlt évben,
Az legyen hitvestek a jövő esztendőben.
Mert ha ti tudjátok, azt már én is tudom,
Hogy a szerelemben egy menyország vagyon.
De az úr angyala mindig jelen vagyon;
A jobb kezében szüzkoszorú vagyon.
Azért kérem a boldogságos szüzanyát,
Árassza rátok mennyből szent áldását.
Ha pedig eléritek életetek folyását,
Áldja meg szent színe látását.

Megbágyadt az elmém, mást nem gondolok,
Megnémult a nyelvem, mást nem szólhatok.
Kezemben a keze földi angyalnak,
Ki sok jót kíván násznagy uraknak.
Ugyanazon sok jót alsó, felső szomszédoknak,
Szent János áldását ossza mindazoknak.
El kell indulni uraim, nincsen más hátra;
Az Isten áldása szálljon ezen házra.
Fogjanak hát kezet, mondva: Isten hozzád;
Adjon Isten boldog jóéjszakát! "

A köszöntő után a menyasszony elbúcsúzott szüleitől,
rokonaitól és mindnyájan a templomba mentek.

Most azonban váljunk meg rövid időre a lakodalmas
menettől! Még a menet a templomba ér, addig röviden
bemutatom a törökkoppányi római katolikus templomot.

A falu központjában, kisebb park közepén emelkedik a
barokk homlokzatához és hajójához gótikus szentéllyel
csatlakozó támpilléres épület. /lsd: 22.kép/. Az 1332-
es pápai tizedjegyzék az egyetlen bizonyítéka annak,
hogy akkor már plébánia működött, tehát templom állt
Koppányban.

Az épület középkori eredetére kelet-nyugati tengelye
és támpilléres szentélye utalnak.

A templomot feltehetően török imaházként használták,
így ennek köszönhető, hogy a hódoltság korában jelentős
károsodást nem szenvedett.

Hangsúlyos nyugati tornya eredetileg fa hagyma-sisakkal rendelkezett, de ezt 1926-ban ledöntötték és a későbbi restaurálás során jellegtelen gúlasisakot kapott. Nagyon szép a későbarokk főkapu kő kerete, valamint az órapárkány formálása.

Az épület igazi szépsége a későgótikus szentély, melynek boltozata a nyolcszög három oldalával záruló, támpilléres, hálóboltozatos megoldású /lsd: 23. kép/. A hagyományos három tagolású tér külön értéke a gazdag művészi kivitelű oltár. Az oltár magas oszlopszékből, felette kettős oszloppárból, majd a felső mező szoborfülkéjét keretező felhő-kompozícióból és istenszem - motívumból áll. A szoborsor két oldalán egy-egy angyal, az oszlopok között egy-egy női Szent festett fa szobra áll, keretezve a középső fülkében elhelyezett Alexandriai Sz. Katalin szobrát. A felső szoborfülke mellett is két női Szent szobra áll, a fülkében szentháromság szoborcsoport. Az egész építményt gazdag, aranyozott fa ornamentika díszíti /lsd.: 24. kép/.

A sekrestyében szenteltviztartó áll, amely eredetileg török mosdómedence volt. /lsd.: 25. kép/.

A közelben török fürdőépület lehetett, onnan származhat a szürke mészkőből készült, majdnem kocka alakú medence, melynek két függőleges élét lesarkították.

A templom északi sekrestyében rendezték be a község nép- és egyházművészeti emlékeit, valamint a legutóbbi feltárás és helyreállítás során előkerült emlékmagyot bemutató Helytörténeti Múzeumot.

A gyűjtemény népművészeti anyaga bemutatja a Koppány-völgyében a közelmúltban még használt népviselet és népi életforma megmentett darabjait.

Viszatérve a lakodalomhoz; az ifjú pár és a násznép a templomhoz értek.

A templomban a "nyoszolóasszony" az oltárra tett egy-szi-nes szalagokkal feldisizített, almába szárt - rozmaring-ágot; ami az esketés jelképe volt. A pap összeadta az ifjú párt. /17. kép/.

Addig senki "nem mehetett ki" a templomból, míg a násznagyok ki nem fizették a papnak az esketés árát. Ezt a sekrestyében intézték el.

A szertartás után visszakisérték a menyasszonyt a szülői hozhoz. A vőfények ott a következő köszöntőt mondták:

"Legyen az Istennek dicsőség az égbe,
Szerencsével járunk nagy dolgunkban végbe.
Legyen az Uristen vezérünk mindenbe,
Ami még hátra van, várjuk végit szépen.
Válják az új párnak szent eskütétele,
Lelkeiknek örök java és üdvére.
Az Isten áldása szálljon a fejükre,
Valamint az őket nemző jó szülőkre. "

Sirató -egyezkedés

A vőlegény visszament a vendégekkel a házukhoz.

Itt megebédéztek, majd vagy négy óráig mulatoztak, táncoltak. Ez volt az ún. sirató. Ezalatt a vőlegény észnásznagyjai elmentek a menyasszonyos házhoz, hogy meg-egyezzenek a lány násznagyjaival.

Ez az egyezkedés azonban nem ment mindig simán. Sokszor óriási viták, veszekedések kerekedtek belőle. Nem volt ritka eset, amikor magának a vőlegénynek kellett kibékítenie a haragos násznagyokat.

Az egyezkedés alkalmával megírták az ún. mőringlevelet. Ebben fogalmazták meg, hogy a vőlegény, illetve a menyasszony elhalálozás esetén mit hagy az életben maradt félre. Ez a levél két példányban készült. Az egyik a vőlegénynél, a másik a menyasszonynál volt.

Felkutattam a legutóbbi mőringlevelet, de sajnos, régebbiekre sehol nem leltem. Általában ezeket az idő múlásával el szokták égetni.

A következőképpen nézett ki egy mőringlevél:

Moóringlevél.

Magyarországi Buzsáki István törökórpályai lakos mint a válogény
nyj. részéről *István Antal* nagykónyi lakos között
kötött, a következő megállapodás szerint:

1. Buzsáki István törökórpályai lakos fia Buzsáki Fe-
rene halála esetén az őt megillető törvényes öröksézből 2400,00 Ft-ot
szőgazdasági ingatlant *Ilona* leendő nejének a
szónélvezeti jog az örökség részére való fenttartásával.
Írtat, ez a jutattás azonban az esetben érvényes, amennyiben Buzsáki
Ferenc, magtalanul elhalálozik.

2. *Ilona* nagykónyi lakos magtalanul
haló elhalálozása esetén Buzsáki Ferenc férjének egy kilenc darabból
álló katonasíngyat és egy üres szekrényt adni tartozik.

Megállapodó felek kijelentik, hogy ezen megállapodás min-
den pontját megértették és magukra nézve kötelezőnek elismerik.
Ezen megállapodás két példányban készült, és érvényességét a szerzők
felek aláírásukkal hitelesítik.

Nagykónyi. 1948. november 22.

1. Tanúk.

Megállapodott felek

Buzsáki István,
Buzsáki Istvánne
n. Vanya Rori.

A menyasszonyos háznál vették meg a lány násznagyjaitól az ún. kéri zászlót /ld: 18. kép/ és a cimert is.

A "kéri zászló" a következőképpen készült: a zászlórúdra - mely egy kifaragott fa volt - egy polcpapírt /"telásli" papírt/ varrtak, melyet pattogatott kukorica füzérrel és papírvirágokkal díszítettek. A rúd végén alma volt, melybe valamilyen örökzöld cserjét, általában puszpángot /guruspán/ szúrtak. A papírzászló alsó végéhez fehér zsebkendőbe kötött diót függesztettek.

Az alma és a cserje az életet jelképezte. A dió jelentése: hosszú évtizedek múlva ebből legyen a koporsójuk.

/Egy diófa felnövéséhez majd egy emberöltő szükséges./

A kéri /" kéri" / zászlót és a cimert is a lakodalmat megelőző napon készítették a "nyoszoló lányok".

A cimer egy hatalmas csokor rozmaring volt, melynek minden szálán színes szalagok voltak. Ezzel és a zászlóval vonult hazafelé a vőlegény és kísérete a megegyezés után.

Viszik a menyasszony kelengyéjét

Ezzel egyidőben vitték a menyasszony kelengyéjét a vőlegényes házhoz. A megegyezés végére a vőfények elindították a vőlegényes háztól a lovaskocsit a lányos házhoz.

Itt fölrakták a kelengyészládát a kocsira, a ládára pedig az ágynemű került. Az ágynemű "két vánkos és egy dunyha volt". Ezeket általában nagyon szépen kikimezték, mert az egész falu látta. Amikor felpakoltak, megindultak a vőfények nótaszóval a vőlegényes házhoz. Amikor odaértek, lepakolták a menyasszony kelengyéjét.

Indulás a menyasszonyért

A vőlegényes háznál meghatározott rendbe állították a menetet, és az egész vendégsereggel együtt a menyasszonyért mentek.

Az első vőfény állította össze a vonulás sorrendjét.

Elöl mentek a násznagyok, ezek között a "nyoszolóasszony", utánuk a vőfények, mellettük a "nyoszoló lányok", majd a többi "fölköltöző". A menet végén ment a vőlegény az első, "nyoszoló lánnyal".

Ha a menyasszony vidéki volt, nyáron lovaskocsival, télen pedig lovasszámmal hozták a vőlegényhez. Ezeket a kocsikat, szánkókat szépen feldiszitették salangokkal, színes szalagokkal. A lovakat is ezzel ékesítették. A lószerszámra és a lovak sörényébe"/hajába/" papírvirágokat tettek. A kocsiülők^{nek}nél egy-egy üveg bor volt, emellett egy pereckalács. Mondanom sem kell, hogy lehetett hőség, lehetett fagy, ők egy percre sem veszítették el jókedvüket, vidámságukat.

Ez vonatkozott a falubeli lakodalmakra is, amikor nem lovaskocsival, hanem gyalogosan mentek a menyasszonyért. Ilyenkor általában trombitás zenekart fogadtak, az ún. rezes bandát.

Zenészek és nóták

A leghíresebb volt ezen a vidéken a lápafői, a miklósi és a szakcsi fuvósgenekar.

A zenészek az alkalomnak megfelelő nótákat játszották.

A hangulat fokozása érdekében főleg a pattogósabb dallamokat húzták, bár ez egyáltalán nem volt meghatározója a zenének.

ilyen alkalmakkor általában azt éneklék az emberek, ami az eszükbe jut. Ekkor aztán odaszólnak a zenészeknek, hogy játsszák el a kedvenc nótájukat.

Az előzőekben már említettem, hogy elég sok helyre kellett kísérgetni a menyasszonyt és a vőlegényt is. Ilyenkor a "rezes banda" muzsikaszóval kísérte a menetet. Többek között akkor, amikor esküvő előtt mentek a vőlegényes háztól a menyasszonyos házhoz; aztán mikor esküvőre mentek, majd vissza a menyasszonyos házig; vagy onnan a vőlegényes házhoz; majd az itt történő délutáni sirató után ismét a menyasszonyos házhoz és innen estefelé vissza a lakodalomba a vőlegényekhez. Másnap reggel az újmenyecskével mentek fel szülei házához, ott egy jó mulatás után ismét vissza az "újemberhez"; ahova a menetet már a lány szülei is kísérték. A második napi lakodalomba tehát így kerültek a leány szülei.

Ezalatt a sok jövés-menés alatt a zenészek fáradhatatlanul kísérték a násznépet.

Általában a következő nótákat fújták:

" A koppányi híres utca

Cimbalommal van kirakva.

Ha majd egyszer végigmegyek rajta,

Nótát ver a csizmám sarka."

" A koppányi sürgönypózna jaj, de magos

Tetejében a porcelán jaj, de poros.

Rá van csavarintva az a kutya derót,

Akármilyen magos, leadja a szót."

" A koppányi faluvégén van egy tó,
Abban fürdik három fekete rigó.
A rigónak mind kitépem a tollát,
Elszeretem a falu legszebb lányát."

" Ez akislány akkor sir, mikor koszorú van a fején;
Elmegy az Isten házába, ráborul az édesanyja vállára;
Csatos imakönyv van a kezébe, piros-barna legény
jár az eszébe;
Ne sirj kedves Mariskám, tied leszek háború után."

"Sárgát virágzik a repce,
Szép a kislány minden szombat este.
Bárcsak mindig szombat este lenne,
Sej, hogy a babám többször megölelne.
Asszony, az akarok lenni,
Nékem abból nem parancsol senki.
Félre vágom a büszke leányságom,
Sej ölelem a kedves hites párom. "

" Messze száll a fecske, messze száll a fecske a fészékre.
Én is este ülök a babám ölébe.
Én is este beülök a babám ölébe;
Megkérdezem tőle, szeret-e vagy elhagy örökre.
Fehéret virágzik, fehéret virágzik az akácfa,
Nem kell nékem senki megúnt babája.
Nem kell nékem senkinek a megúnt babája,
Ha gazdag is, szép is, ha vagyont ígér is; hiába!"

- "Este van, este van, de nem minden lánynak,
Csakis annak, kihez minden este járnak.
Énhozzám is járnak, de nem minden este,
Szolgál a szeretőm a nemzeti hadseregbe."
- "Arra alá van egy kis ház sárgára meszeiwe,
Abba lakik, abba lakik egy barna menyecske.
Csipke függöny az ablakán, félre van az húzva;
Odajár egy barna legény, be-be kacsint rajta.
Ne káintgass barna legény az én ablakomba,
Inkább gyere, inkább gyere, feküdj az ágyamba.
Nincsen idehaza az én uram, szegény halász legény,
Éjjel-nappal a vizen jár, halat keres szegény."
- "Ablakomba, ablakomba besütött a holdvilág,
Aki kettőt-hármat szeret, sosincs arra jó világ.
Lám én csak egyet szeretek, mégis de sokat szenvedek,
Az az álnok béres legény csalta meg a szívemet."
- "Vékony héja, de vékony héja van a piros almának,
Szép szeretője, de szép szeretője van a koppányi
lánynak.
Szép szeretője, de vékony karcsú a dereka, dereka,
jobb válláról a bal vállára, bal válláról a jobb
vállára,
sejhaj, göndörödik a haja, de a haja.

"Rózsa, rózsá labdarózsa levele,
Csak egy legényt neveltek a kedvemre,
Azt is azért k nevelték a kedvemre,
Kék a szeme, göndör haja fekete.

csillag, csillag páros csillag az égen,
Láttad-e az én rózsámat a réten,
Láttam bizony, zöld rozmarin erdőbe,
Sárga btearózsa nyilott ki a kezébe."

" Két út van előttem, melyiken induljak;
Kettő a szeretőm, melyiktől búcsúzzak.
szökétől búcsúzó piros pünkösdi napján,
Barnától, a csalfától, halálom óráján."

" Ablakomba három cserép maskátli,
Beizentem a babámat, nem jött ki.
Háromszor is beizentem: Kati, gyere ki, Kati
nem jött ki;
Megállj Kati, megbánja ezt valaki."

" Már Koppányba két úton kell bemenni;
De szeretnék a babámmal beszélni;
Télen-nyáron virágos az ablaka;
Jaj, de sokszor meg-megálltam alatta."

" utca, utca, utca, utca kiskoppányi utca,
utoljára megyek végig rajta.
utoljára megállok egy háznál,
A szeretőm édesanyja rácsos kapujánál.
Becsukhatod, becsukhatod rácsos kis kapudat,
Nem tiprom le többé udvarodat.
Vethetsz bele szegfűt, majoránmát,
A tavaszi jeges eső verje le az ágát."

" Búza, búza, de szép tábla búza,
Közepébe van egy tea rózsa.
Széle piros, a közepe sárga,
Barna legény adj egy csókot utoljára."

" Réten, réten, sej a koppányi réten
Elvesztettem azsebbe való késem.
Késem után a karikagyűrűmet,
Azt sajnálom, nem a régi szeretőmet.
Menj el, menj el, sej, ha útnak indultál,
Ha engemet megszorítottál.
Ird a nevemet a sapkád jobb szélére,
Ha leveszed, akkor jussak majd eszedbe."

" A koppányi sejhaj, hársfasoros utca
Valami a szívemet mindig odakúzza.
Jövet is, menet is, arra járok én is,
Be-be kacsintgatok csak egy picikét is."

- " Balaton, Balaton náddal van kerítve,
Az egész közepe rózsával van tele.
Rózsafa levele ősszel mind lehull a földre,
Szeretőm, a régi, most jutott eszembe."
- " Tyuhajja, ezt a kislányt nem az anyja nevelte,
Tyuhajja, zöld erdőben a vadgalamb költötte.
Nem kell neki édesanyja tiszta selyem dunája,
Tyuhajja, betakarja szeretője subája."

Esküvőre menet volt két különösen szép nóta, amit szívesen fűjtak:

- " Ezt a kislányt esküvőre kísérik,
A fátyolát a fejére fölteszik.
A fátyola ráhajlik a gyöngye vállára,
Jaj, de korán elmúlik a lánysága."
- " Ennek a kislánynak dombon van a háza,
Sudár jegenyefa van az udvarába.
Sudár jegenyefa, földre hajlik az ága,
Ennek a szép barna lánynak én leszek a párja."

A következő nótát a menyasszonyos ház ablaka alatt fűjták, míg a lányt az esküvőre öltöztették:

- " Valakit keresek, valakira várok,
Valakit szeretek, valakit imádok.
Te vagy az én boldogságom,
Te vagy az én álmom, gyönyörű virágom."

Megvan, kit keresek, megvan, kire várok;
Megvan, kit szeretek, megvan, kit imádok.
Megvan az én boldogságom,
Megvan az én párom, gyönyörű virágom."

Amikor este a menyasszonyt kísérték a vőlegényes házhoz,
többek között ezt a nótát is dalolták:

" Csillagos ég, ha beborul, kiderül;
Haragszik a kisangyalom, kikerül.
Ne kerülj ki, kisangyalom, ha szeretsz;
Ne szomorítsd az én árva szívemet."

Másnap reggel az újmenyecskét a szülői házhoz a következő
nótával kísérték:

" Tizenhárom fodor van a szoknyámon,
Azt gondoltam, férjhez megyek a nyáron.
De már látom, semmi se lesz belőle,
Tizenkettőt levágotok belőle."

A menyasszony búcsúztatása

váljunk meg kis időre a nótáktól, és térjünk vissza
a menyasszonyos házhoz.

Itt a vőfények ismét elbúcsúztatták a menyasszonyt a
családjától. /A szülei - mint már említettem - a lako-
dalom első éjszakáján nem vettek részt." /

Menyasszonybúcsúztató:

" Búcsúzásom kezdem, csendességet kérek, a jelenlevőktől engedelmet kérek. Be nagy szomorúság nyomja el szívem, mert nem tudom, hogy utam merre vezet. Szívem bánatában majd meghasad, mert jó szüleim titeket ittenhagytak. Elfogódik szívem, ha rá gondolok, hogy én tőletek távo-zok.

Kedves Édesanyám, most tetőled búcsúzom, mielőtt indul-nánk, könnyes szemmel kebledre borulok. Bármerre vet a sors, avagy itt maraszt, mindig az én áldott édesanyám maradsz.

Kedves Édesapám, most tehozzád szólok, atyai jószágodért köszönetet mondok. Köszönöm a felneve-lést, a sok verejtékes munkát, melyet mindig a családért hoztál. Áldjon meg az Isten mindezekért téged, fényes menyországba vezérelje lelked.

Szeretett drága jó testvérem. A szívemben nagy fájdalmat érzek, hogy itt kell hagynom téged.

Kedves nagyszüleim, tőletek is búcsúzom, fogadjátok tőlem búcsúköszönésem.

Kérem a jó Istent, áldjon meg titeket, erő és egészség övezze éltetek.

Jó leánypajtások, kik körülöttem álltok, szép koszorú-tokból most én elválok. Istentől nektek minden jót kívá-nok.

Kedves rokonok, szomszédok, barátok búcsúzom tőletek, ég áldása rátok.

Most pedig induljunk a szentháromság nevében, e hosszú utamon vezéreljen Isten."

A lakodalmos háznál

A menyasszonyⁿmal együtt a násznép este elment a vőlegényes házhoz. A menyasszony nem abban a ruhájában ment a vacsorára, mint amiben az esküvőn volt, de ez is fehér selyem ruha volt. A fátyolt természetesen viselte.

A vőlegényéknél beköszöntötték a menyasszonyt az újszülökhöz:

"Tisztelt házigazda, messziről jöttünk
Magunkkal hoztuk féltett drága kincsiink.
A mi kis seregünk mely odakint vala,
A hosszú út alatt nagyon elfárada.
Fogadjátok őket vidám hajlékukban,
Részeltessék őket szép mulatságban.
Itt a menyasszony velünk megérkezett,
Tessék újszülők, fogjunk vele kezét!"

A menyasszony elé letettek egy pohár vizet; ha ezt felrúgja, akkor friss lesz, soha nem lesz üres a vödör. Majd kenyeret tettek az ölébe, hogy tudjon sütni.

Utána kisgyereket tettek a karjára, hogy szeresse a gyerekeket.

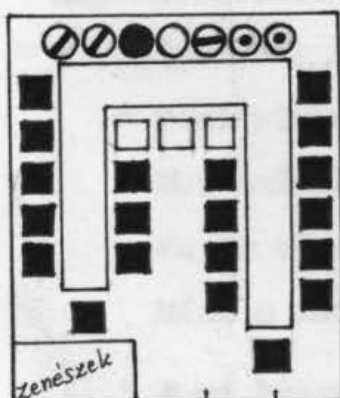
Ezután adta át a menyasszony az ajándékokat a vőlegénynek és szüleinek. A vőlegénynek adta az ún. jegyinet. A jobb módúak általában négy szép fehér inget adtak. A régi időkben még "bögatyát" is. Az ingekből egyet éjjélkor vett fel az újszülött. A menyasszony az apósnaak és a vőlegény férfitestvéreinek szintén inget adott. Az anyósnaak és a nőtestvéreknek selyemkendőt adott ajándékba.

A lakodalmi vacsorára való készülődés már két-három nappal előtte történt, de a rokonság az apróbb dolgokat, mint pl. a levestészta meggyúrását, hagyma, dió, mák megtisztítását, egy héttel előtte végezte, hogy ne maradjon minden az "utolsó időre". A helybeliektől, akik hivatalosak voltak a lakodalomba, már a lakodalom előtt két nappal edényeket szedtek. Ezeket sorban felírták, hogy ki adta. A tulajdonosa a lakodalom után mindezt visszakapta.

Mindenkinek kellett magával vinni evőeszközt, csak a vidékieknek nem. Jó időben sátorban, rossz időben a lakásban, későbbi években a kultúrházban terítették. Ugyanazokat az ételeket készítették, mint eljegyzéskor, csak jóval nagyobb mennyiségben.

Ide is, mint az eljegyzésnél, a hivatalos vendégek már az előtte lévő napokban hozták össze a vacsorához valókat. A szőlőhegyben termett nedű került az asztalokra.

Ü l t e t é s

- vőlegény
- menyasszony
- ◐ násznagy
- ◑ nyoszolóasszony
- ⊙ nyoszoló lány
- menyasszony hozzátartója
- vendégek

Lassan-lassan mindeki elfoglalta a helyet az asztalnál; a következőképpen: az asztalon belül a falnál ült a menyasszony a vőlegémnyel.

A vőlegény mellett ültek a násznagyok, a menyasszony mellett a nyoszolóasszony, majd a nyoszoló lányok. Velük szemben a menyasszony hozzátartozói, akik elkísérték. A fiú szülei nem ültek az asztalnál, mert ők fogadták a vendégeket.

Csók pohárköszöntők

A vacsorát az ún. csók pohárköszöntő előzte meg. Ezt a játékot az időházásra találták ki. Elsősorban azért, hogy legyen idejük a gazdaasszonyoknak előkészülni a konyhában; továbbá azért, hogy megvárják az elkésett vendégeket. A köszöntő a következőképpen zajlik: a vőfény körbehord egy poharat egy üveg borral. Aki köszönteni akar, annak önt egy pohár bort. Ezután a verselő elmondja a kis mondókáját, aztán kiissza a bort. Ez így megy addig, míg marad vállalkozó.

Azért nevezik csók pohárköszöntőnek, mert ha nőhöz vitte a vőfény a poharat, akkor a lánynak, vagy az asszonynak meg kellett csókolni azt.

Pl. ilyen köszöntők hangzottak el:

- " Pici viznek pici a folyása,
Pici halnak pici az uszása.
Én is olyan friss vagyok a borivásra,
Mint a menyasszony a vőlegény csokolásra."
- " A mi kutyánk tarka, se füle, se farka.
Mindig azt ugatja, hogy a legény csalfa."

"Szomszédasszony péntöle ki van a karóra téve.
A szél el nem viheti, mer a főt nem engedi."

"Ahányszor a szarka csóválja a farkát,
Amnyi bankó üsse a menyasszony markát."

"Száraz ágon döglött veréb fütyörész,
Násznagy uram a nyoszolóasszonynak gügyörész."

"Násznagy urak, hiba van,
Az én szeretöm ottlan van.
Az én szeretöm itt vóna,
Nékem jobb kedvem vóna."

"Adjon az Isten násznagyok között olyan lótást-futást,
Hogy a másvilágon találják meg egymást."

"Egy embör a réten térdig érő vízben kaszálja a füjet,
Mégis mindig megpöködi a kaszaküjet."

Beköszöntő az asztalhoz - ételköszöntők

Amikor már minden hivatalos vendég megérkezett és a gazdaasszonyok kitálaltak a konyhában, csak akkor kezdtek el a vacsorát.

Az Asztalhoz való beköszöntő a következőképpen hangzott:

"Érdemes vendégek, az asztal meg van terítve!

Tányér, kanál, kés villával építve.

Megyek a konyhába, hozom az étkeket sorjába.

Első tál étel lesz bagolynerítés, kemencegöz és csirke ordítás, borjúköhögés.

Végre majd érkezik egy üres kocsizörgés;
Öreg sündisznó lesz bepácolva,

Beteges bolha lesz majd nyársra tűzve,
Sült peccsenye helyett nagyfejű foka,
Háromszáz esztendő's kereknek agya.

Megyek a konyhába, drága étkek illatára!
Süt-főz a szakácsnő,

Jobban ért mindent, mint a papné.

Tudja az ételt kavargatni,

De tudja ám a boroskancsót is hajtogatni!

Egyik vőfény a levest hozta a következő köszöntéssel:

" Itt a forró leves, az étkek alapja,
Vigyázzon szájára, aki ezt bekapja.
Jó ételnek látszik, nem lehet rosszfajta,
Lássunk tehát hozzá és fogjunk ki rajta!"

Vagy:

" Érdemes vendégek, nem üresen jöttem,
Mind a két kezem étellel van tele.
Mielőtt a kanálhoz nyúlnának,
Adjanak hálát az egek urának.
Olyan forró ez a leves, mint a tűz,
Akkor utánam állnak, már egy sem szűz.
Itt a leves, később hozunk húst,
E házban senki ne legyen ma bús.
Házz rá cigány egy pezsdítő rigmust!"

Amikor elfogyasztották a levest, baromfi-, ill. borjú-
pörkölt következett rizzsel:

" Itt a finom pörkölt, melyet adottjó hús,
Azért hát a szive senkinek ne legyen bús.
Nosza, muzsikások, szóljon hát a rigmus,
Ezzel dicsértessék az úr Jézus Krisztus."

Rizs beköszöntő:

" Elhoztam a kakast egész tarajával,
Jó puhára főzött rizskásával,
Nem gondolt jó gazdánk maga tyúkjával,
Ezért költsük Isten áldásával.
Kinn a szakácsnők erősen esküsznek,
Hogy életükben ilyet még nem főztek.
Azt mondják, hozzá hasonlót nem kóstoltak,
Pedig hetven esztendőt keresztülgázoltak."

utána sülteket jöttek /sertés-ill. baromfiúsból/ salátával:

" Itt hozok sülteket, számtalan sokfélét,
Ezért köszörülje meg mindenki a kését,
Hogy el ne csorbitsa a tányérja szélét,
Húzza meg a cigány rekedt hegedűjét!"

Különféle borokkal öblítették le a torkukat a finom húsok
után:

" Isten a bort szivvidámitásra adta,
Mint szent Dávid zsoltárjába mondotta.
Ezért jó gazdánk hordóját kifúrta,
Tele üveg bort ide fölhozta,
Hogy a vendégei igyanak,
És nehogy elaludjanak.

De egy kis itókát a csaposnak is hagyjanak,
Igy aztán majd én is jobban forgatom magamat.
Ha a bor áztatja száraz torkomat,
Mintha bolhák csipnék az oldalamat."

Majd a rétesek, torták, sütemények különféle változatai
következnek:

" Itt a rétes kerek, öreganyám ne kergessi!"

Vagy:

" Érdemes vendégek, túrós rétest hoztam,
Miért a konyhámban sokat várahoztam.
Éppen most lett a tepsiből kiszedve,
Alig vagyok áhító szagától élve.
Dece Pálnak volt legkedvesebb eledele,
Jó étvágyal fogyasszák kelmetek."

Sütemény-köszöntő:

" Itt a finom lisztből készült sütemény,
Nincsen ebben mustár, ánizs, sem kömény.
Cukorral vegyítve nem is olyan kemény,
Ki ilyennel él, azt nem bántja a köszvény.
Szeretik is az itt lévő szüzek,
De annál jobban esznek az öregek.
Bátran lehet enni, gyomornak nem nehéz,
Fogjon meg minden darabot kilenc kéz."

Nemegyszer pikáns rigmásokkal szórakoztatták a vendégeket:

" Itt a finom torta,
a menyasszony az ól mögött tojta."

Vacsora közben a vőfény ezt köszönti:

" A múlt reggel így szólt apám az anyámnak:
Hozhatna a gyerek menyecskét a házhoz.
Közeliükbe voltam, meghallottam,
Háztűz-nézőbe elindultam.
Megjártam tizenkét várost, harminchárom falut,
De lányt nem találtam sehol nekem valót.
Az egyik csúnya volt, a másik meg szegény,
A harmadikat láttam, ölelte egy legény.
A negyedik^{et} szörnyen megszerettem,
Így hát annak rabja lettem."

A menyasszony beköszöntése az asztaltól

Vacsora után kiköszöntötték a menyasszonyt az asztaltól, a következőképpen: egyik vőfény három szál gyertyát tartott a kezében. Először csak az egyik gyertyát gyújtotta meg, közben ezt énekelte vőfénytársaival:

"Muzsikaszó hangosan, lábakra komótsan,
Kérem alázatosan, kérem násznagy urakat,
Kerítsék ki karomra nyoszolóasszonyunkat."

Ezután az asztalon keresztül kiugrott a nyoszolóasszony, egyik vőfény elkapta és táncba vitte; majd kitáncoltatták az ajtóig. Ezután a második gyertyát gyújtották meg és kétszer énekelték a fenti dallamot, melyben a nyoszolóasszony helyett nyoszoló lányokat mondtak. A nyoszoló lányok is kiugrottak az asztal fölé és őket is kitáncoltatták.

Majd a harmadik szál gyertyát gyújtották meg.

" Muzsikaszó hangosan, lábomra komótosan,
Kérem alázatosan, kérem násznagy urakat,
Kerítsék ki karomra a mi menyasszonyunkat."

Harmadikra:

Muzsikaszó hangosan, lábomra komótosan,
Kérem alázatosan, kérem násznagy urakat,
Kerítsék ki karomra a mi menyasszonyunkat,
Menyasszony asszonyunkat."

A menyasszony is kiugrott az asztal fölé és őt is kitáncoltatták. Az ajtóban felhajtották a felső szoknyáját a fejére, így vezették átöltözni menyecskének. A menyasszony után a vőlegény is kiugrott az asztaltól.

A nyoszolóasszony öltöztette fel az újmenyecskét.

A fehér ruháját cifra váltotta fel; a ruházata még egy lyukacsos köténnyel is bővült. A fátyol helyett pillét raktak a menyecske kontyára. Egre fehér selyemkendőt tettek. Amikor elkészült az öltözködéssel, egy fehér himzett csapos kötényt akasztott a férje nyakába és megcsókolta.

/lsd: 12. kép - csapos kötény ./

Gazdaasszonyok mulatozása

Eközben a teremből mindent kipakoltak. A konyhában a humorosabb gazdaasszonyok találóbbnál találóbb jelmezt öltöttek magukra és úgy vonultak be a terembe táncolni. Az egyik a kezét kötötte be és azt mondta, hogy megégette. Egy másik szakácsnő kezében fakanál volt; aki hozzányúlt, azzal vágott rá. Volt, aki sántának tette magát és pénzt kéregetett orvosra. Az ily módon gyűjtött pénzt a zenészeknek adták, akik vigam húzták a gazdaasszonyoknak a "talp alá valót." Volt olyan asszony, aki két fedőt hozott be és a kör közepén táncolt. Mások meg reszelővel, zsiros bődönnel mulatoztak, mókáztak.

A gazdaasszonyok tehát saját munkaeszközüket vonultatták be a körtáncba. Végül már az összes szakácsnő bevonult mulatozni.

A gazdaasszonyok egy csoportja látható a 19. képen.

Általában körtáncot jártak gyors csárdásra.

Néhány nóta, amit a zenészekkel húztak:

" A koppányi legények, Rica te, Sári te.

Tyúkot loptak szegények, Rica te, Sári te.

Nem jól fogták a nyakát, elkurjantotta magát,

Sári cinge-cungeráj, Rica te, Sári te."

" Rétest ettem, megégette a számat,

Más öleli az én kedves babámat.

Más öleli, más is ül az ölébe,

Más kacsintgat a világos kék szemébe."

A csaposokra mutogatva ezt éneklék a gazdaasszonyok:

" Ezér a legényér nem adnék öt krajcárt,
Aki a lány előtt összehúzza magát.
Összehúzza magát, eltátja a száját,
A fene egye meg a málé szájúját."

" Száz forintnak ötven a fele,
Egye meg a fészkes fekete fene.
Nem lehet az ember fábul,
Ki kell rúgni a hámfábul.
Még azt mondják, részeges vagyok,
Pedig csak a jó bort szeretem nagyon.
Megverem a csizmám szárát,
Csókolom a babám száját."

" Hármat tojott a fekete kánya,
Engem szeret a kend barna lánya,
Lifityembe, lafatyomba,
Bokréta a kalapomba."

Menyecsketánc

A vőfénynek kellett a vidám gazdaasszonyokat kitoloncolni,
aki az újmenyecske megérkezését jelentette be:

" Ime itt áll előttünk az ékes menyasszony,
Hogy menyecske fejjel először mulasson,
-és a táncpénzből majd új cipőt varrasson.

Táncoljon, hát vele mindenki egy kurtát,
De vigyázzanak, le ne tiporják a cipője orrát,
Gondoljanak arra, hogy drágáér válták.
Tömjék meg aztán forinttal a markát.
Az új ember kezében van egy üres tányér,
Én kezdem a táncot, a többi még ráér.
Nyúljanak a zsebbe tizesér, huszasér,
Húzd rá cigány, húzzad az új házaspárért

A menyecske egyik hozzátartozója lekapta a lány fejéről
a fehér selyemkendőt és így vitték táncba.

Az újember egy tányért és egy égő gyertyát tartott.

Az újmenyecske egyik hozzátartozója az üres vékát, vagy
a szitát fogta, amibe a ruháneműt - selyemkendőt, inga-
nyagot-, vagy egyéb ajándékokat tettek. Aki pénzt adott,
az az újember tányérjába tette. Ha már mindenki táncolt
az újmenyecskével, a férj elfújta a gyertyát, a pénzt el-
rakta és a tányért a földhöz vágta. Majd ezt kiáltotta:
"Enyém az újmenyecske!" Ekkor elkapta és egy rövidet
táncoltak.

"A lakodalom e motívuma nemcsak megmaradt, hanem újra ter-
jedőben van még a városi szokások között is." /7/-592.o.

Más vidéken ezek után jönne az ún. menyasszonyfektetés,
ami a színjátékszerű lakodalom egyik eleme volt. Ezt azon-
ban - adatközlőim szerint-nem ismerték a Koppány-völgyben.

M u l a t o z á s

A lakodalmas háznál egész éjjel mulatoztak, a jókedv tetőfok-
ra hágott. A zenészek pedig - akik már nem fúvós hangszerek-
kel, hanem vonósokkal- szakadatlanul játszottak:

" Nékem olyan asszony kell,

Ki beteg is, keljen fel,

Főzze meg a vassorát,

||:Ugy várja, várja, úgy várja, várja,

úgy várja haza az urát. || "

" Nincs szebb madár a fecskénél,

Fehér lábú menyecskénél.

Fehér lábát a patakba mossa,

Hideg a viz, kikapkodja.

Erre gyere, ne menj arra,

Jobb út van erre, mint arra.

Erre gyere szívem Mariskája,

Adj egy csókot utoljára. "

" Érik a ropogós cseresnye, kéri a lovat cserébe.

Én a lovat cserébe senkinek sem adom,

Azzal megyek szabadságra, kedves kis angyalom;

Igy akar, úgy akar, a babám nem akar szeretni.

Érik a ropogós cseresnye, kéri a bölcsőmet cserébe.

Én a bölcsőmet cserébe senkinek sem adom,

Csinálok én belevalót kedves kis angyalom;

Igy akar, úgy akar, a babám nem akar szeretni."

" Sejhaj, lemegyek az Alföldre csikósnak,

Szilaj csikót választok magamnak.

Szilaj csikó, réz a zabolája,

Sejhaj, tied leszek babám nemsokára."

"Rétest ettem, igazán, csakugyan megégette a számat,
Más öleli, igazán, csakugyan az én kedves babámat.
Más öleli, más csókolja, más is ül az ölébe,
Más kacsintgat, igazán, csakugyan a világos kék szemébe.
Kis menyecske, igazán, csakugyan panaszt tett a bírónak,
Hogy az ura, igazán, csakugyan mást szeret a faluban.
Édes kedves kis menyecském azt fütyüli a sárga rigó,
Szerелеmből, igazán, csakugyan nem parancsol a bíró."

" Szagos a rozmaring, bokros a rozmaring, lehajlik az ága,
||:Gyere kisangyalom:|| üljünk árnyékába.
Nem ülök, nem ülök a rozmaring árnyékába,
Fehér pöttyös szokmány, hogyha bepizskolnám, megver az
édessanyám."

" Piros az ostorom nyele nem sárga,
Nem is fogom a kezembe kiába.
Piros kocsin, sárga lovon járok én,
Ha berúgok, a babámmal hállok én."

" Vesd be babám az ágyadat a falig,
Hadd pihenjem ki magamat reggelig.
Reggelig Mariskám, sej, de reggelig,
Mig a te jó édesanyád aluszik.

Udvaromba van egy magos eperfa,
Epret csak én magam szedek alatta.
Megsegít az Isten engem valaha,
Párosával szedünk epret alatta."

" Zöldre van a, zöldre van a rácsos kapu festve,
Odajárok minden szombat este.

||: Nem győztelek kisangyalom várni,
Be kellett a, bé kellett a rácsos kaput zárni.:|| "

" Ősszel érik babám a fekete szőlő.
Te voltak az igazi szeretőm.
Bocsáss meg, ha vala-valaha vétettem,
Ellenedre babám rosszat cselekedtem.

Kinek varrod babám azt a himzett kendőt?
Néked varrom, hogy legyél szeretőm.
Két sarkába két szál szagos rozmaríngot,
Közepébe, babám, hogy a tied vagyok."

" Lent a délibábos Hortobágyon,
Megakadt a szemem egy szép kislányon.
Hullámozott a göndör haja a sötétben,
Mikor belenéztem a szemébe.
El is megyek hozzá meg is kérem,
Legyen az én csárdás feleségem.
Boldogságom tudom, nála megtalálom,
Lent a délibábos Hortobágyon."

A zenészeknek pihenmi is kellett, de a mulatozók fáradhatatlanok voltak. Kisebb-nagyobb csoportokat alkotva tovább mulatoztak és körtáncot jártak:

" A koppányi mester kis kapujába,
Megakadt a szoknyám a rózsafába.
Vadrózsafa, eresd el a hacacárés szoknyámat,
Meg akarom ölelni a babámat.

Csak még egyszer húsz esztendő's lehetnék,
Koppányi lány szeretője nem lennék.
Koppányi lány szívónek a csábító szerelme,
Az visz engem a sötét sir fenekére."

" Rúgd ki, rúgd ki, sej, de rúgd ki,
Hát a cipőm sarkát ki rugja ki?
Kocsmárosné lánya lába ujja, bubja tudja,
A cipője sarkát hová rúgja.

Beleesett rózsám a Dunába,
Majd kifogják a pesti hid aljába.
Három arány gyűrű az ujjába, az ujjába,
Százszor eszembe jut egy órában."

" Édesanyám sok szép szava,
Kire nem hajoltam soha.
Ráhajolnék, de már késő,
Hull a könnyem, mint az eső.

Édesanyám kért a jóra,
Ne menj a csárdaajtóra.
Mert behívna a jó borra,
Vasat vernek a lábodra."

Tánc nélkül is nótáztak:

" Nagy a feje, búsuljon a ló,
Egy kislányért búsulni nem jó.
Zsupp kocsival, szürke csacsival
Várnak a lányok a cviki-puszival."

" Elmennék én tihozzátok estére,
De szemetes a házatok eleje.
Rézsarkantyúm szedi föl a szemetet,
Teveled se zárom le a szívemet."

" Feketeszárú cseresznye,
Rabod lettem szép menyecske.
Ne úgy tekints, mint rabodat,
Hanem mint a galambodat."

" Nincs bőkösebb az akácfa tüskénél,
Nincs kevéjebb a koppányi legénynél.
Kettőnek van egy forint a zsebükbe,
Olyan kevéj, majd megeszi a fene.

Árokiparton legelész egy kis kecske,
Koppányi lány mikor leszel menyecske?
Eszteendőre leszek babám, ha mondom.
A koppányi legényekre nincs gondom.

Harmatos a kukorica levele,
Koppányi lány világoskék köténye,
Két ujnyival hosszabb, mint a dühaj-szoknyája,
Azt gondolja így a divat Koppányba.

Sárgul már a kukorica levele,
utoljára voltam nálad az este,
utoljára fogtam meg az ajtó kilincset,
Adjon Isten, babám, sok jó szerencsét."

" Most igyál, mozs van benne,
Most van módod benne,
Hej, megimád te torkos kutya,
Pénteken is, szombaton is,
~~Vasárnap is, szombaton is,~~
Vasárnap is, bá nélkül is,
Bundás kutya bőréből is,
Hogyha volna benne.

Szép asszony tőgyéből,
Szűz leány méhéből,
Hej, nincsen olyan suszter, varga,
Aki abból cipőt varrna,
Hogy ki ne lukadna."

" Az a kislány, barna kislány kifeküdt a kertbe,
Szeretője az ablakon leste,
Főkelteném, jaj, de hátha megharagszik,
Aludj babám, aludj babám kivirágos virradatig.
Szálka ment a tenyerembe, mind a két kezembe,
Nincsen anyám, aki azt kivegye,
Gyere, babám, ne győztesd kivenni,
Én se rösteltem tehozzád későn este menni.
Piros rózsza tenyerembe, mind a két kezembe,
Szőke kislány már nem szerethetlek,
Most kezdtem egy barnát szeretgetni,
Jaj, Istene, milyen hamar el kellett felejteni."

A következő dalnak szöege is, dallama is XIX. századvégi népies irodalmi alkotásnak látszik, de eredeti formájában eleveníti fel a nyúl és a róka szimbólumát, mely főként a regősénekekben szerepel. Valószínű, hogy pikáns célzása folytán került be a lakodalmi ritusba:

" Mi-mi-mi-mi-mi-mi-mi
Mi-mi-mi-mi-mi-mi-mi
Mi mozog a zöld leveles bokorba? /kétszer/
Azt gondoltam, hogy egy róka, meg egy nyúl,
Se nem róka, se nem nyúl,
Komámasszony meg egy úr
Ugrott ki a zöld leveles csipke-bokorból."

"Országúton hosszú a jegenyesor,
Hosszú a jegenyesor hazáig.
Csizmám sarka százszor is elkopik az,
Százszor is elkopik az hazáig.
Nincsen pénzem a vonatra,
Nincsen, aki haza hozatna.
Fáradt lábam estére hazatalál,
Hej, pedig de messze van Kaposvár."

A pattogós, vidám énekek mellett szomorkásabb, lassúbbak is elhangzottak:

"Édesanyám kössön kendőt, selymet a fejére,
Menjen el a legszebb lányhoz a falu végére.
Mondja meg a legszebb lánynak, hogy el akarom venni,
Kérdezze meg, akar-e a feleségem lenni.

Édes fiam, azt a kislányt verd ki a fejedből,
Nem érdemli meg, hogy szeresd tiszta szerelemből.
A minap is azt üzente, szebb is jobb is kérte,
Fáj a szívem édesanyám, majd meghasad érte."

"Ha kimegyek a temető mély árkába,
Béklyót kötök kispajlovam négy lábára.
Legelj lovam, legelj, itt maradok veled,
Nem messze van ide, kit a szívem szeret.
Ha kimegyek a temető mély árkába,
Ráborulok édesanyám sirhalmára.
Kelj fel anyám, kel fel, kelj fel a sírodból,
Nézd meg, milyen csavargó lett a fiadból."

" A fonóba szól a nóta, én istenem, de régóta
hallgatom.
Eszembe jut árvaságom, elfelejtett boldogságom
siratom.
Daloljatok csak még egyet, bánatosat, keserve-
set, utolsót;
Édesanyám ne sirasson, a fiának csináltasson
koporsót."

" Jaj, de bajos egy vánkosra feküdni,
Aki egymást nem igazán szereti.
Én sem nagyon szeretem az enyimet,
Ha lefekszem, búra hajtom fejemet."

" Jaj, de szépen mazsikálnak
Ablakába egy kislánynak.
Kék a szeme, göndör haja
Jaj, de szép kis leány maga.
Kimegyek a temetőbe,
Megásom a sirt előre.
Hogyha megtalálok halni,
Legyen ková eltakarni.

Nincs is az én sirom messze,
Nincs is, aki fölkeresse.
Nincs is annak jártas útja,
Rózsalevél eltakarja. "

A csaposok is beálltak a mulatozók közé, ők is elénekelték a nótájukat.pl. ezt:

" Lemegyek a, lemegyek a pince fenekére,
Fölülök a, fölülök a hordó tetejére.
Jó bort iszom, mégse vagyok részeg,
Csak mikor a kisangyalom két szemébe nézek.

Árok is van, gödör is van, amerre én járok,
Amerre a kisangyalom ablakához állok.
Jó bort iszom, mégse vagyok részeg,
Csak mikor a kisangyalom két szemébe nézek."

Utómulatságok

A mulatozás, a vidámság még másnap sem fejeződött be. Ekkor már a koppányi zenekar szórakoztatta a féktelen mulatozókat.

Aki korán hazament, azt "megláncolva" vitték vissza a lakodalomba. A második estén már csak a közelebbi rokonok vettek részt és ide már az újasszony szülei is eljöttek.

Volt olyan lakodalom, ahol még a harmadik napon is mulatoztak "hermonika" és citeraszóra. Azonban ez csak a módosabb családoknál volt lehetséges.

Lakodalom után

A lakodalom lebonyolítása után adták oda a szülők a leányuknak az előre elkészített "staféringot", ládabeleit; a mi a megegyezés után még náluk maradt. Már irtam a kelengyés ládáról, amit egyezkedés után vittek lovaskocsival a vőfények a vőlegényhez.

itt részletezném a láda tartalmát.

Volt bent tizenkét törölköző, tizenkét konyharuha, tizenkét lepedő és nyolc-tíz abrosz. /ld.: 20., 21. képek/. A ládabelit már akkor elkezdték készíteni, amikor még a gyermekük kislány volt. Később ő is bekapcsolódott a munkába.

Meg kell említenem még az ún. kállátót vagy másképpen kisvendégséget. A lakodalom után első vasárnap az újember "háznéps" a menyecske szüleihez ment. Itt ebédiztek, beszélgettek. Estefelé mentek haza. Ez a kötelező vendéglátás volt a kállátó.

Még meg kell említenem, hogy a lakodalom után az első vasárnap milyen ruhába ment az újmenyecske a misére. Kötelező jellegű volt, hogy az esküvői ruhájában jelenjék meg a templomban. A kontyára pillét tett, amit fehér selyemkendővel kötött be.

Békés hétköznapok

A lakodalom után az újasszony a férjéhez költözött, ahol természetesen ott volt az anyós és az após is. Általában a menyecskénél kellett felvennie az új ház szokásait. Az anyós, ill. az após szava parancs volt számára. Természetesen ezt nem "fegyháznak" kell elképzelni, hisz az anyósok többsége jól bánt a fiatalasszomnyal, ő pedig természetesen kedveskedett férje anyjának.

A menyecskének - függetlenül attól, hogy milyen volt az anyós - semmibe sem volt beleszólása. Az ő szavának nem volt súlya a családban; ő csak bizonygathatta, helyeselhetette az új szülők állításait.

Általában minden munkát a fiatal asszony végzett, kivéve a főzést. Ez az anyós "előjoga" volt. A menyecskének kellett takarítani, mosni, a baromfiakat, sertéseket etetni, aztán fejni és a tejcsernkba járni. Ezeken kívül még a mezőn is akadt bőségesen munkája, továbbá még a szőlő megművelése is rá várt.

Visszatérve az anyóshoz azt is elmondhatjuk, hogy még a fiatalok dolgába is beleszólt. Ha pl. el akartak menni szórakozni és az anyósnak ez nem tetszett, akkor bármit csinálhattak, biztos, hogy nem mehetek el.

Télen az istállóban, nyáron pedig a szénás padláson aludtak a fiatalok. A szobában csak a szülők aludhattak. Csak a kőgyermek születésekor kerültek be az ifjú házasok a lakásba.

Még külön pénzük sem volt az új házasoknak. Az apósék nem engedtek nekik külön kasszát vezetni. Az utolsó fillérig le kellett számolni a fiatalembernek a keresetével.

Az újmenyecskének általában tetszett, de akadt olyan is, amikor nem tetszett az új környezet.

Ilyenkor a lehetséges két választás közül - "vagy megszokik, vagy megszökik" - általában az előbbit volt kénytelen választani.

Később aztán a nehéz paraszti munka, ahogy a tenyereket, úgy egy kicsit a szívet is "megkérgeztette" és a vélt vagy jogos sérelmek egyre inkább feledésbe merültek; élték a koppányvölgyiek nehéz, de mégis szép életét.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Bogdán István: Régi magyar mulatságok
Magvető, Budapest, 1978
2. Együd Árpád: Somogyi népköltészet
Somogy néprajza I.
Somogy megyei Múzeumi Igazgatóság, Kaposvár, 1975
3. Együd Árpád: Kaposváron megverték a rézdobot
Száz somogyi népdal
Somogy megyei Múzeumok Igazgatósága, Kaposvár, 1981
4. A magyarság néprajza I.
A magyarság tárgyi néprajza
Királyi Magyar Egyetemi nyomda, Budapest, 1941
5. A magyarság néprajza IV.
A magyarság szellemi néprajza
Királyi Magyar Egyetemi nyomda, Budapest, 1943
6. Kertész Katalin: Lakodalmi szokások Toponáron
/Részlet az 1964-es Országos Néprajzi és nyelvjárási
pályázatra beadott műből/
Ifjúságunk Somogyról
Kiadja a KISZ Somogy megyei Bizottsága
/Múltunk és jelenünk I./
7. Balassa-Ortutay: Magyar néprajz
A magyar népviseletek táji formái
Az emberi élet szokásai, ünnepei
Corvina Kiadó, Budapest, 1979
8. Kiss Lajos: Lakodalom
A Magyar Népzene Tára III/A-B.
Budapest, 1955-1956.

9. Dömötör Sándor: Lakodalmi kalácsaink néprajzához = Néprajzi Értesítő, 1959
10. K. Csilléry Klára: A szerelmi ajándék a magyar parasztságnál = Ethnographia, 1976. 1-2. sz.
11. Malonyai: A magyar nép művészete IV. A dunántúli magyar nép művészete /Veszprém, Zala, Somogy, Tolna/
Franklin Társulat, Budapest, 1912
12. H. Kerecsényi Edit: A pátrói "ajándékfa" = Néprajzi Közlemények, 1959. 1-2. szám
13. László Ibolya-Weidinger László: Lakodalmi népszokások nyomában Berzencén = Somogyország, 1957. nov. 26.
14. Lükő Gábor: Az ugor tatamisztikus exogámia emlékei a magyar folklórban = Ethnographia, 1965. 1.sz.
15. Előd Géza: Életképek Dél-Somogyból = Ethnographia, 1929.
16. Szendrey Ákos: Lakodalmi előkészületek = Ethnographia, 1935. 1-4.sz.
17. Csáky Elek: Somogy megye lengyelítési járásának néprajzi viszonyai = Ethnographia, 1895. 3.sz.
18. Peterdi László: Eljegyzési és lakodalmi szokások = Ethnographia, 1900. 7.sz.
19. Hegedüs László: Kalocsa környéki lakodalmi szokások = Népiünk Hagymányaiából, 1955.
20. Dömötör Ákos: Mihályiak sümegei lakodalomban = Néprajzi Közlemények, 1960. 3-4. sz.
21. Szendrey Ákos: Lakodalmi szokások gyűjtése Etnológiai füzetek a néprajzi adatgyűjtéshez II. Budapest, 1956.

22. Plattky György-Dr. Rónai Béla: Népművészet. A himzés.
A népviselet.
Tankönyvkiadó, Budapest, 1978
23. Fél E.-Hofer T.-K. Csilléry K.: A magyar népművészet
Corvina Kiadó, Budapest, 1969
24. Hofer T.-Fél E.: Magyar népművészet
Corvina Kiadó, Budapest, 1975
25. Kresz Mária: Magyar parasztviselet 1820-1867
Akadémiai Kiadó, Budapest, 1956
26. A Herczegszőlősi Kánonok hasonmásban
Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, Budapest, 1901
27. Csánki Dezső: Somogy Vármegye
Országos Monografia Társaság, Budapest, 1914
28. Szeghalmy Gyula: Dunántúli Vármegyék
A Magyar Városok Monografiája Kiadóhivatal, Budapest
1939.
29. Molnár József: Oszmán-török mosdómedencék Magyarorszá-
gon = Művészettörténeti Értesítő, 1957. 2-3.sz.
30. Dr. Guzsik Tamás: A törökkoppányi r.k. templom = Műem-
lékvédelem, 1975. 4.sz.
31. Szigetvári György: Építészeti emlékek Somogyban
1000-1900
Somogy megyei Tanács, Kaposvár, 1973

MELLÉKLET

1. Gyöngyösbokréta tagok szereplésénél (1930)

2. Kaposvári Gyöngyösbokréta-bemutatón készült kép. A nagy középső lány a círközpontja (1930)

1. Gyöngyösbokrétás tagok szereplés
után /1930/

2. Kaposvári Gyöngyösbokréta-bemutatón
készült kép. A négy középső lány törökkoppányi
/1930/

NYIRÁKI MŰZEAUM
123-84
1908

3. Pesti szereplésre induló Gyöngyösbokrétá-
tagok a tabi vasútállomáson /1937/

4. Gyöngyösbok-
rétás pár /1932/

5. kivasalt „rödösgatyák”

RIPPEL
123-84
MUL
AR

6. rokka

7. ünneplös férfiingek

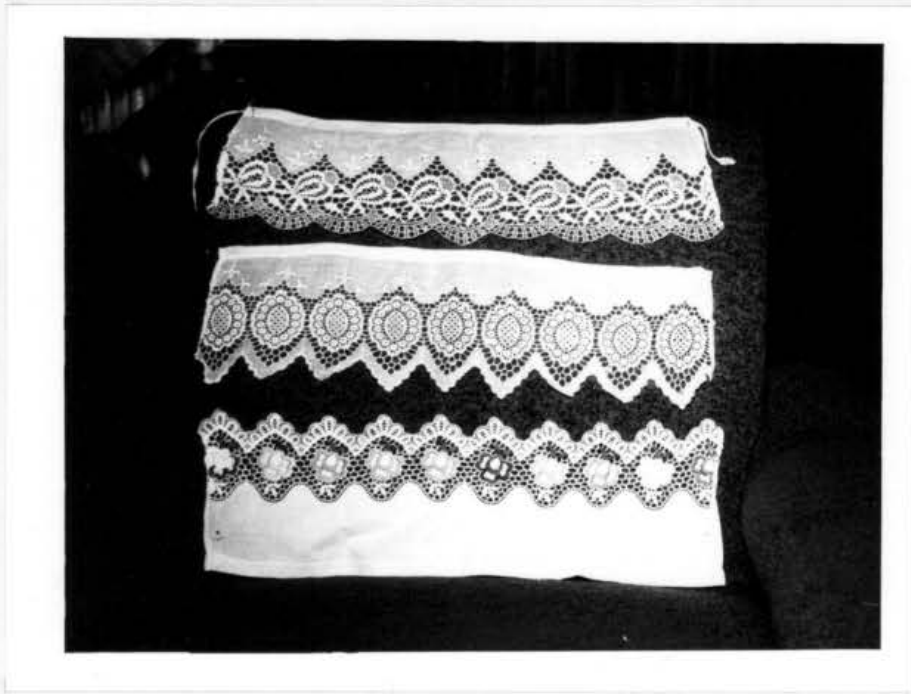

8. pruszklik

123-84

9. fejcsipkék – hajba való köves csatok

RIPPLE-ERŐKAI MÚZEUM
123-84
KÁPOSVÁR

10. *hímzett selyeming — selyeming*

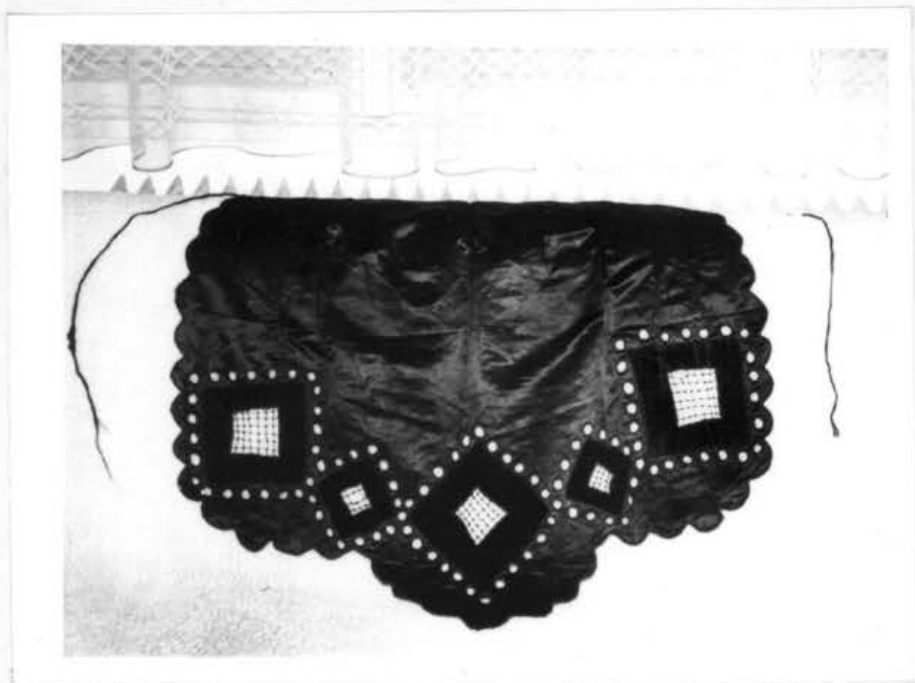

BUDAPESTI NEMZETI MŰVEGYEMTÁRSASÁG
123-84
BUDAPEST

11. bőszoknya köténnyel – ünneplős selyemszoknya

12. női kötények

BUDAPESTI MŰZSEUM
123-84
KAPOSVÁR

női kötényből kialakított vőfénykötény
női kötényből kialakított vőfénykötény

női kötényből kialakított vőfénykötény

csapos kötény

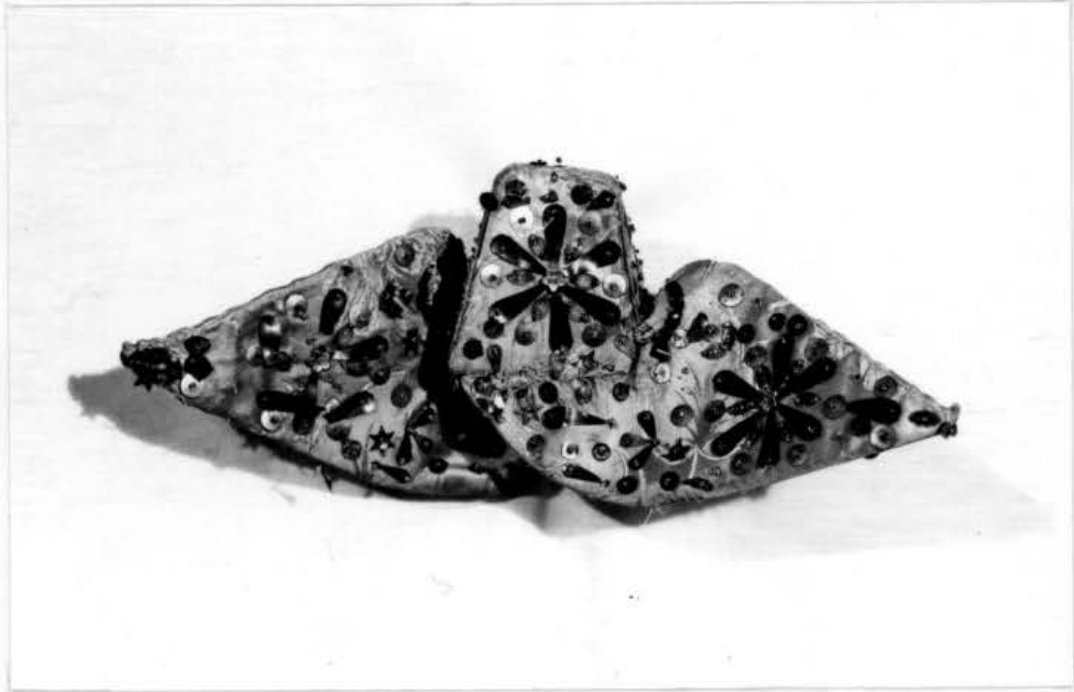
13. péntök

14. régi törökkoppányi népviselet

15. pille

16. Fiatol pár „misère menő”
viseletben [1938]

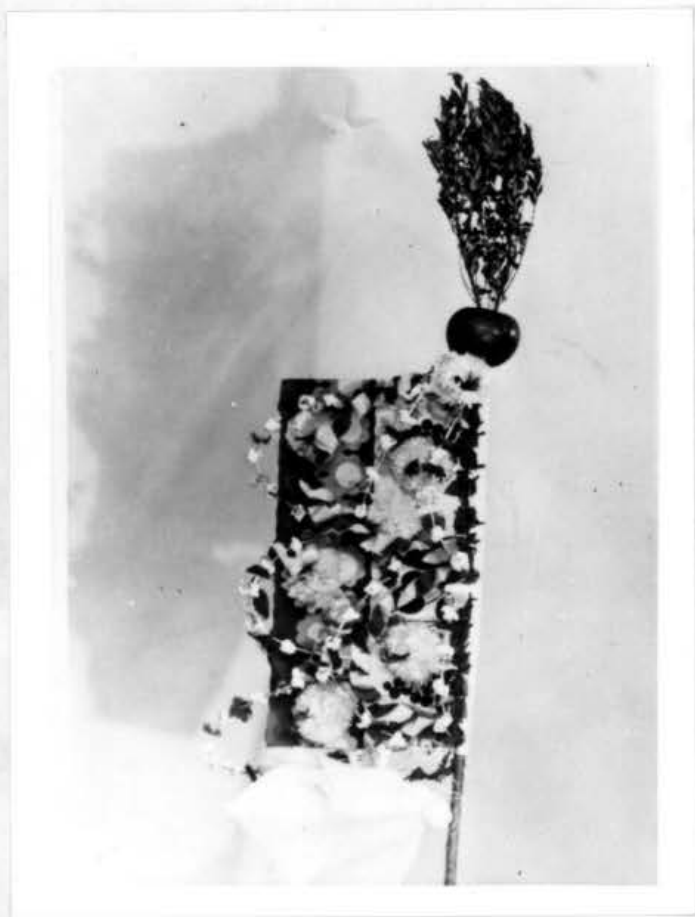

KAPOSVÁR
123-84
KAPOSVÁR

16. Fiatal pár „misére menő”
viseletben /1938/

17. Esküvő — a templom előtt /1936/

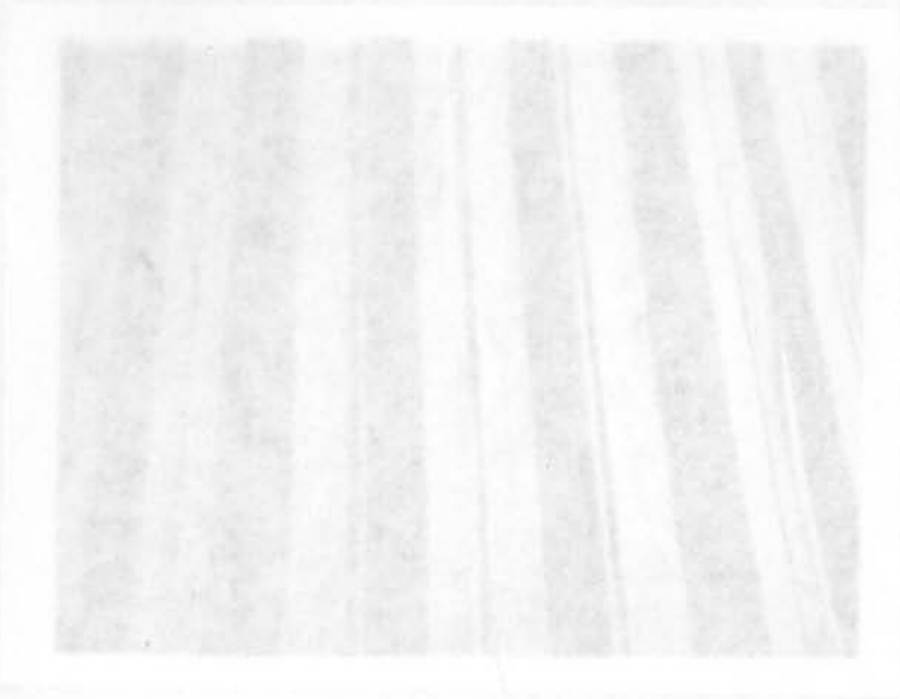

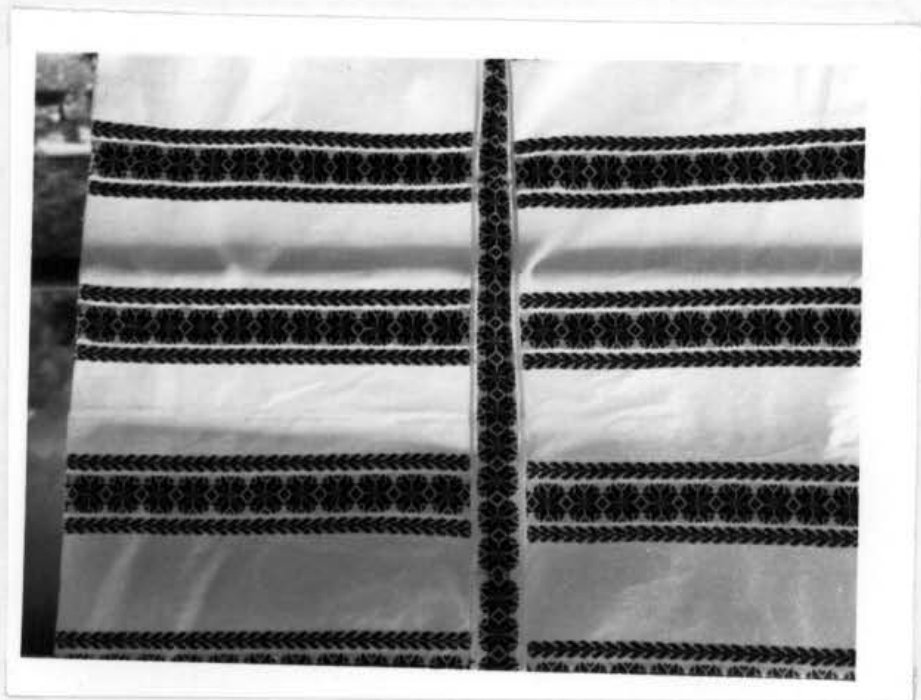
18. kéri zászló

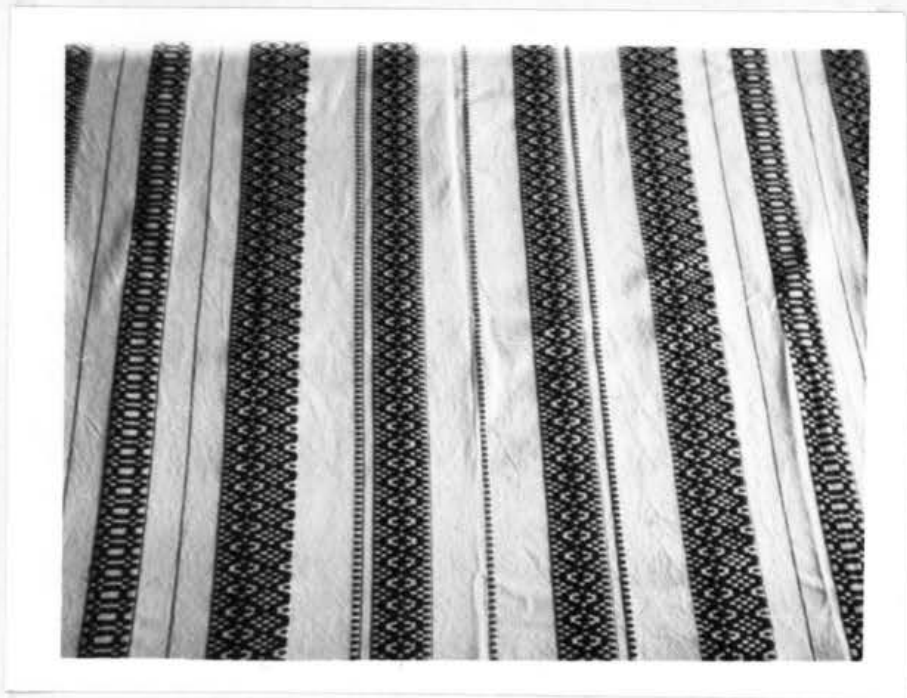

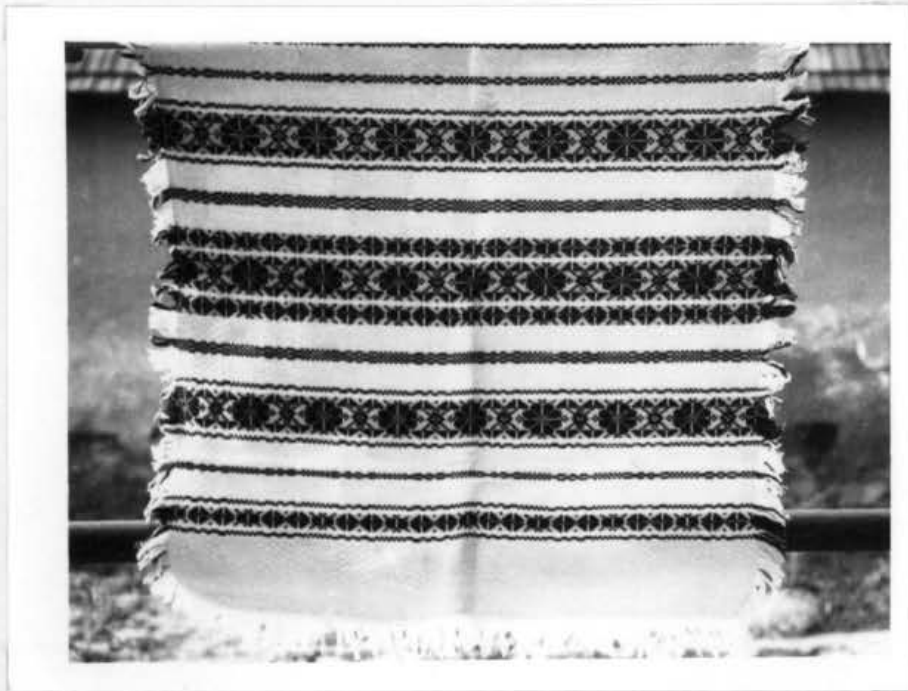
19. gazdaasszonyok

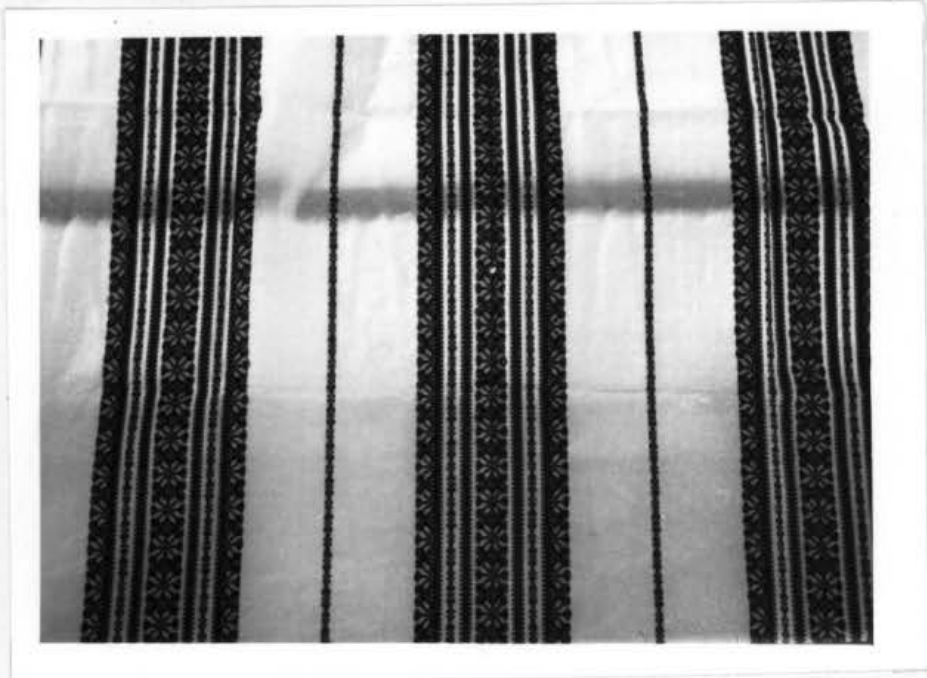
21. 20. staf'erunghoz való abroszok

21. staférungba való vékaruha és abrosz

22. Hrodzioppányi római katolikus templom

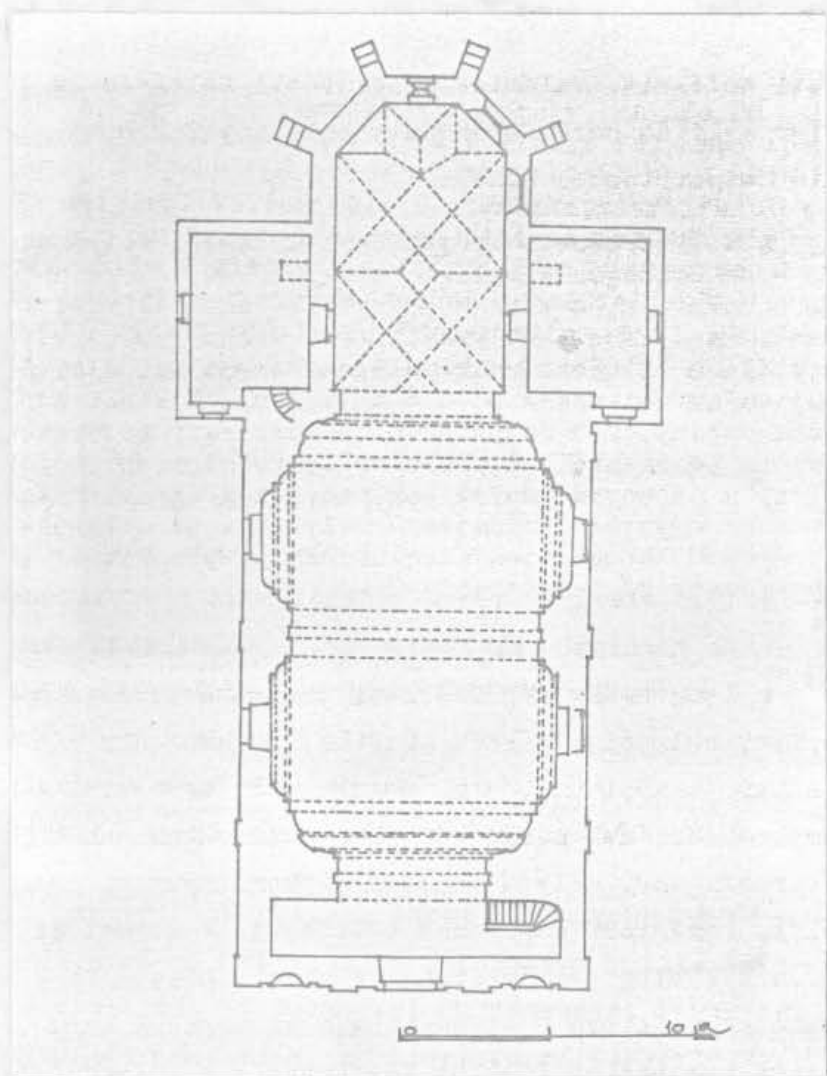

22. törökkoppányi római katolikus templom

23. a templom akvizitusa

23. a templom alaprajza

24. templombelső

25. török
mosdómedence

